بر آن چشم سیه صد آفرین باد / که در عاشق کشی سحر آفرین است

مرکز آموزش مدیریت دولتی

آشنایی با

تشکیلات دولت

جمهوری اسلامی ایران

نگارش

سیّد مهدی میرحسینی

۱۳۷۷

اصغر صدری
۱۳۷۸

بسم الله الرحمن الرحیم

ISBN 964-6517-37-4 شابک ۹۶۴-۶۵۱۷-۳۷-۴

نام کتاب : آشنایی باتشکیلات جمهوری اسلامی ایران

گردآوری : سید مهدی میر حسینی

ناشر : مرکز آموزش مدیریت دولتی

تیراژ : ۲۰/۰۰۰ نسخه

نوبت چاپ : سوّم

تاریخ چاپ : ۱۳۷۷

لیتوگرافی،چاپ وصحافی : موسسه چاپ وانتشارات مرکزآموزش مدیریت دولتی

: تلفن : ۲۲۲۲۶۳۷ ـ ۲۲۲۶۲۹۹ ـ دورنگار : ۲۲۲۳۹۶۷

آدرس : خیابان کریمخان زند خیابان استاد نجات الهی شمالی ـ شماره ۲۶۸

فهرست مطالب

سخنی باخوانندگان

نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران از ابتدای پیدایش و ظهور خود براین باور بوده که این میهن اسلامی رابابد از نو ساخت و به کشوری آباد مبدل نمود و دراین مسیر باید از نعمت‌های عظیم خدادادی بهره گرفت .

تحقق این هدف مستلزم به کارگیری نیروهای مؤمن ، متعهد ، متخصص و دلسوز می‌باشدکه بتواند مسئولیت‌های اجرائی را بردوش گرفته ، بابرنامه‌ریزی دقیق و فراهم آوردن ابزار مناسب، به سازندگی این کشور همت گمارند .

این امر ضرورت استفاده از آموزش برای تجهیز نیروهای جدیدالاستخدام را بیش ازپیش آشکار ساخت به طوری که دربرنامهٔ پنج ساله اول توسعهٔ اقتصادی و اجتماعی توجهی ویژه‌به موضوع آموزش شده است .

مرکز آموزش مدیریت دولتی که رسالت آموزش وتجهیز نیروی انسانی مورد نیاز نظام اداری کشور را عهده‌دار است ، کوشیده است بافراهم آوردن توان و امکانات لازم زمینه‌ای مناسب برای آموزش نیروهای جدیدالاستخدام ایجاد نماید و بابرنامه ریزی واجرای دوره‌های آموزشی عمومی (توجیهی) بدو خدمت در تهران و مراکز استانها شرکت کنندگان را بابرخی از ویژگیهای نظام جمهوری اسلامی ایران آشنا ساخت وضمن دادن آگاهی لازم به آنان درمورد محیط کار و حقوق ووظایفشان ، جایگاه کارکنان را دراین نظام برای آنان روشن نماید .

درهمین راستا ، این مرکز برآن شده است که از امکانات سیمای جمهوری اسلامی نیز استفاده نماید تاازاین طریق بتواند ضمن گسترش و تعمیم فرهنگ آموزش ، نیازهای آموزشی کارکنان جدیدالاستخدام را دراقصی نقاط کشور و درحداقل زمان تأمین نماید .

کتابی که درپیش روی دارید به وسیله آقای سیدمهدی میرحسینی و براساس

برنامه‌های ضبط شده تلویزیونی تهیه و تدوین شده است . به گمان مامطالعهٔ این کتاب همراه بااستفاده از برنامه‌هایی که درهمین رابطه از تلویزیون پخش خواهد شد می‌تواند اطلاعات عمومی مورد نیاز کارکنان جدیدالاستخدام را کامل نموده ، راه ورود آنان به خدمت رسمی دولت را هموار سازد .

مرکز آموزش مدیریت دولتی

پیشگفتار

صورت بندی و تشکیلات سیاسی اداری دولت‌ها، مهمترین ابزار برای تحقق اهداف آنها و مشخص ترین وسیله مجرای ارتباط دولت‌هابامردم و اقشار گوناگون تشیکل دهنده آن است به وسیله‌ای که نه تنها درمقام یک ابزار مدیریتی ، بلکه بیش ازآن درحکم یک عامل سیاسی در اختیار دولت‌هاست تاازآن به طریق تکالیف و مسئولیت‌های قانونی و عرفی خود را انجام دهند .

تأثیر و توانایی ارگانهای تشکیل دهنده هر حاکمیت درتوسعه و پیشرفت اجتماعی و اقتصادی جامعه تحت اداره آن به اندازه‌ای است که به حق « **تشکیلات را عامل پیشرفت تمدن** » نامیده‌اند .

به این ترتیب بدیهی است آشنایی باتشکیلات سیاسی اداری عهده‌دارند تنظیم و ارائه خدمات عمومی و اعمال حفظ حاکمیت دولت جمهوری اسلامی ایران برای همگان و به خصوص کارگزاران وکارمندان دولت تا چه حد ضروری است .

بااین تصور کتابی که فراروی شماست تهیه و تنظیم گردیده و درآن سازمان کار دولت به مفهوم کل حاکمیت کشور دربخشهای سه گانه تقنینی ، قضایی و اجرائی معرفی وسعی شده است روابط ارگانیک و سازمانی میان آنها تبیین و تشریح گردد . براین اساس ابتدا مفاهیم اصلی بحث تعریف و آنگاه مبانی تقسیم کلان کار در دولت مورد ملاحظه قرارگرفته است . پس ازآن در حد نیاز کم و کیف صورت بندی و مجاری عمده اداره امور در بخشهای یادشده و عمده‌ترین قالب‌ها و اشکال سازمانی معمول درتشکیلات دولت و همچنین نهادهای انقلابی برخاسته از متن انقلاب شکوهمنداسلامی مورد شناسایی و معرفی قرارگرفته‌اند .

باتقدیم ما حاصل این تلاش به همه کارگزاران متعهد و انگیزه‌مند و اعضاء خانواده بزرگ دولت جمهوری اسلامی ایران درسراسرکشور ، امید آن داریم که مضامین آن بتواند به سهم خود ، موجبات کارآمدی و اثربخشی بیشتر نظام اجرائی کشور رافراهم آورد و بر توفیق همه راه حفظ مصالح جامعه اسلامی بیفزاید .
ان‌شاءالله

سیدمهدی میرحسینی زواره

همانگونه که اطلاع دارند بحث « **آشنایی با تشکیلات دولت و نهادهای انقلاب اسلامی** » یکی از موضوعات ۵ گانه‌ای است که برای تدریس دردوره‌های آموزش عمومی کارکنان دولت « **توجیهی بدو خدمت** » پیش بینی شده است . دراین مبحث همقطاران اداری ما باید باسازمان کاردولت ، زمینه‌های کار وموضوع ماموریت هربخش و نحوه ارتباط بخشها و قسمتهای مختلف تشکیلات دولت باهم ، آشنا شوند .

آغاز بحث اول به دلیل کاربرد چند مفهوم اساسی و کلیدی در مباحث ، بی‌شک موکول به تبیین و تعریف چند واژه است که ناچار باید پیرامون آنها به یک برداشت مشترک برسیم.

مفاهیم مورد نظر عبارتند از : ۱ـ مدیریت ۲ـ بوروکراسی « تشکیلات دولت » ۳ـ دولت

۱ـ مدیریت

می‌خواهیم بدانیم مفهوم مدیریت به عنوان یکی ازاساسی ترین ، شفابخش‌ترین، حساس ترین و جدی ترین فعالیت های بشری در دنیای امروز چیست ؟

برای مدیریت به تعداد صاحب نظران و اندیشمندان این عرصه ، تعریف وجود دارد . بعضی از علماو نظریه پردازان این رشته به عناصر تشکیل دهنده آن پرداخته‌اند و پاره‌ای ماحصل این فعالیت را درتعریف آن آورده‌اند .

ازتلخیص وتنظیم مباحث گوناگون مربوط به این مفهوم ، شاید بتوان تعریف ذیل

را در مقام تبیین مفهوم مدیریت عنوان نمود :

« مدیریت علم و هنر بکارگیری معقول منابع سه گانه انسانی ، مالی و مادی و فیزیکی است با رعایت دو اصل مهم کارآیی و اثر بخشی و درراستای تحقق اهداف ازقبل تعیین گردیده و در چهارچوب ارزشهای غالب و پذیرفته شده ».

درتشریح و توضیح این تعریف چند نکته باید روشن‌تر گردد :

الف : علم و هنر بودن مدیریت :

مدتهای مدیدی برسراینکه آیا مدیریت علم است و یاهنر بحث و جدل وجود داشته است .

پاره‌ای از علما نظر به هنر بودن و طبعاً ذاتی بودن مدیریت داشته‌اند و پاره‌ای برعلم بودن و اکتسابی بودن و قانونمند بودن آن تأکید می‌ورزیده‌اند . امروز ه نتیجه این مباحث و برخورد اندیشه‌ها حکایت از هم علم بودن و هم هنر بودن مدیریت دارد .

علم است به دلیل آنکه بسیاری از جنبه‌های عملی آن از تکنیک‌های بشر ساخته و بشر اندیشیده بهره می‌جوید همچون برنامه‌ریز ، سازماندهی ، کنترل ونظارت و هنر است به دلیل آنکه ویژگیهای فردی و خصوصیات روانی وفکری وروحی مشخص نیز درکیفیت مدیریت و رهبری وی مؤثر و ذیمدخل است . علم است به دلیل آنکه دارای اصول نسبتاً

ثابت می‌باشد و هنر است به آن دلیل که ازویژگیهای فردی مدیر تأثیر می‌پذیرد.

ب : منابع سه‌گانه

برای اداره هر واحد کوچک و یابزرگ سه منبع اصلی در اختیار مدیر قرار می‌گیرد . منابع انسانی یعنی همکاران و نقش آفرینانی که برای انجام کار و ایفای نقش انتخاب می‌گردند . منابع مالی یعنی اعتباراتی که درقالب بودجه هر ساله به دستگاه اختصاص می‌یابد و مدیر می‌تواند بارعایت قوانین وملاحظات مربوط آنها را هزینه کند . منابع مادی یافیزیکی بعضی تأسیسات ، تجهیزات و امکانات مادی که جهت بهره‌برداری در اختیار مدیر قرار داده می‌شود مانند ماشین‌آلات ، ساختمان ، نور ، انرژی ، تلفن و سایر وسایل .

ج : کارآیی واثربخشی

« کارآیی تعریف می‌گردد ازنسبت ستانده هرتشکیلات به داده آن » کارآنی یاراندمان یعنی نسبت آنچه از تلاش و تکاپوی تشکیلات حاصل شده به آنچه به صورت منابع درتشکیلات به مصرف رسیده است .

« اثربخشی یعنی نسبت و میزان تحقق اهداف تشکیلات » به تعبیری یعنی میزان وصول به اهداف تعیین شده هرسازمان و تشکیلات . بنابراین کارآیی مفهوم و موضوعی اقتصادی و اثربخشی اساساً مفهومی کیفی و اجتماعی است . کارآیی یعنی کاری را درست انجام دادن و اثربخشی یعنی کار درست انجام دادن .

د : استفاده معقول :

« نحوه و تهیه و ترکیب و به کارگیری منابع سه گانه در اختیارمدیر ، یعنی ترکیب و بکارگیری‌ای که بیشترین کارآیی واثربخشی را داشته است ، استفاده معقول می‌نامند».

۲ـ بورو کراسی :

برای بوروکراسی مفاهیم گوناگونی تبیین گردیده است تاجائی که مفاهیم هفت گانه بوروکراسی مشهورند . بعضی ازاین مفاهیم ازبوروکراسی برداشت ذهنی ومفهومی مثبت ارائه داده‌اند وبعضی بانوعی بدبینی به تبیین مفهومی نکوهیده و منفی در این رابطه پرداخته‌اند .

مارکس : تعبیری که به بوروکراسی مفهومی منفی بخشیده و برناکارآیی سازمان و یا سازمان ناکارآمد و غیر مؤثر اشاره دارد ؛

ماکس وبر:سازمان کار آمد بی‌عیب ونقص را معادل بوروکراسی شناخته و بر جنبه مثبت امر تأکید وتوجه دارد .

پیتر بلاو : بوروکراسی را ترتیبات و تشکیلاتی می‌داند که وظایف پیچیده و ماموریتهای بزرگ را انجام می‌دهد فارغ از هرگونه تأکید منفی و یامثبت برآن مفهوم گذشته از مفاهیم چند گانه فوق الذکر ، بوروکراسی رامی‌توان این گونه تعریف نمود:

« بوروکراسی سازمان بزرگی است که حداقل چهارویژگی عمده ذیل را داشته باشد :

الف :قانون‌مداری : به این معنی که کلیه حرکات ، مناسبات و اقدامات براساس قانون و مقررات صورت پذیرد .

ب : سلسله مراتب : منظور آنست که اختیارات و قدرت دربوروکراسی در چند سطح معین توزیع و تثبیت شده است .

ج : ثبت و ضبط وقایع یابایگانی اطلاعات :

وجود فرهنگ مکتوب دربوروکراسی و اصرار به حفظ و نگهداری اسناد ، مدارک وسوابق.

د : غیر شخصی بودن :

به این معنی که در بوروکراسی همه تصمیمات و اعمال در خدمت اهداف بوروکراسی است نه تابع علایق ، خواسته‌هاو یامنویات افراد . وازطرفی موقعیت‌ها ، پست‌ها و مناصب باتوجه به توانائیها و صلاحیت‌های افراد توزیع می‌شوند نه براساس روابط و ملاحظات و منافع شخصی و گروهی .

۳ـ دولت

ازدولت تعاریف و تعابیر مختلفی شده است .

معنای برون مرزی دولت به عنوان یک جامعه سیاسی از جمع عناصر ذیل است :

الف : جمعیت انبوه سازمان یافته .

ب : قلمرو جغرافیایی معیّن یا سرزمین .

ج : ساختار و تشکیلات سیاسی . (نمودار)

د : هیئت حاکمه .

درمعنای درون مرری ، دولت به مفهوم مجموعه دستگاههای قانونگزاری ، قضایی ، و اجرائی در یک کشور است .

در مبحث « آشنایی با تشکیلات دولت ، منظور سراسر بحث ما از دولت ، تعریف اخیرالذکر است به این معنا که سعی می‌گردد دوستان شرکت کننده باتشکیلات و سازمان هریک از قوه سه گانه آشنا گردند و حتی المقدور مأموریت‌های هریک و مناسبات بین آنها روشن و مشخص گردد .

تقسیم کار و سازماندهی کلان دولت

اولین مرحله تقسیم کار در دولت و سازماندهی ارکان آن ، تفکیک قواست .

ارسطو درکتاب سیاست می‌نویسد : « هر حکومت دارای سه قدرت است و قانونگذار خردمند باید حدود هریک از این سه قدرت را بازشناسد . اگر این سه قدرت به درستی سازمان یابد ، کار حکومت یکرویه است . اختلاف در شیوه تنظیم این قدرتهاست که مایه اختلاف در سازمان حکومت‌ها می‌شود .

نخستین این سه قدرت هیاتی است که کارش بحث و مشورت در مصالح عام است . دومین آنها به فرمانروایان و مشخصات و حدود صلاحیت و شیوه انتخاب آنان مربوط می‌شود . سومین قدرت ، کارهای دادرسی را دربرمی‌گیرد .[۱]

باملاحظه عبارات فوق معلوم می‌شود که توجه ارسطو و سایر حکما از ادوار باستان معطوف به شناخت و تشخیص قوای گوناگون موجود درجامعه بوده است و کوشش درجهت تمایز هر یک از این قوا ، بیان خصایص ونقش آنها و همچنین تعیین دستگاهی مناسب برای از قوه به فعل درآوردن آنان از همان آغاز ذهن بشر را به خود مشغول داشته است . دراواخر قرن هفدهم جان‌لاک انگلیسی یکی

۱ ـ ارسطو ، سیاست ، ترجمه دکتر حمید عنایت ، صفحه ۱۸۷ چاپ دوم ۱۳۴۶

ازنخستین کسانی است که نظریه تفکیک قوا را عنوان می‌کند .

لاک دررساله‌ای درباب « **حکومت مدنی** » درهر دولت سه وظیفه اساسی تشخیص می‌دهد : « **قوه مقننه ، قوه مجریه ، قوه متحده** »

بیان نظری دقیق تفکیک قوا وهمچنین شیوه‌ای که امروز درغالب قوانین اساسی کشورهای دنیا جنبه کلاسیک یافته ، دست آورد منتکسیو متفکر فرانسوی قرن هیجدهم است که درکتاب روح‌القوانین (۱۷۴۸) وی آمده است .

وی درنهایت مباحث و نظریات خود ، سه وظیفه اساسی را درجامعه مشاهده می‌کند :

الف ـ وظیفه قانونگذاری :

این وظیفه و مأموریت یعنی مکانیسمی که براساس تأمل ،مشاور ، تبادل نظر ومقاوضه دست به قاعده‌گزاری و وضع مقرراتی می‌زند که لازم الاجراست . وظیفه مذکور به مجلس یامجالس مقننه سپرده می‌شود .

ب : وظیفه اجرای قانون :

این تکلیف یعنی آن الزامی که مقررات و قوانین وضع شده را باید به اجرا گذاشت و ازقوه به فعل درآورد تا ازاین طریق نظم عمومی حفظ شود و رابطه افراد بایکدیگر ویا اجتماع تمشیت پذیرد و کارها باالگوی قانونی براساس موازین قابل احترام سرانجام پذیرد. این وظیفه متعلق به حکومت است .

ج: وظیفه قضائی و امر قضا:

این وظیفه وماموریت به آن معنی است که آنچه را باید برای رفع اختلافات مردم بایکدیگر و مردم یاجامعه و قواعد و موازین به کار برد باید توسط ساختاری مستقل و مشخص صورت پذیرد . قضات و دادگاهها این وظیفه را به مرحله اجرا در خواهندآورد .

تأثیر عقاید منتسکیو یا شاید بهتر باشد بگوییم التقاطی از نظرات وی باعقاید سایر صاحب نظراتی نظیر ژان ژاک روسو را می‌توان مشخصاً در قانون اساسی ۱۷۸۷ ایالات متحده آمریکا و همچنین قوانین اساسی بعد از انقلاب فرانسه مشاهده کرد .

آشنایی به تشکیلات و سازمان کار امور قانونگذاری درجمهوری اسلامی ایران :

منظور از قوه مقننه ، وجوه مکانیسمی درجامعه است که به وضع قواعد و مقررات پردازد تاروابط اجتماعی حد و مرز پذیرد ، حق وتکلیف در چهارچوبه‌ای با خطوط روشن رسم شود و افراد با یکدیگر و یاجامعه متشکل و یادولت در بستر قواعد معینی عمل کنند .

امروز از حیث مکاتب حقوقی هرقاعده‌ای که از دستگاه مسئول قانونگذاری یعنی پارلمان یا مجالس قانونگذاری (مقننه) برخاسته باشد ، همان قانون است . به تعبیری درتکوین مفهوم قانون دستگاه واضع و صادر کننده قانون بیشتر از محتوی و معنی درون‌ذاتی آن اهمیت می‌یابد.

پارلمان یامجالس مقننه:

دراعمال قوه مقننه از دیر باز توسل به دو نظام تک مجلسی و دومجلسی معمول بوده است. نظامهای دومجلسی هم در دولت‌های فدرال و هم دردولت‌های بسیط معمول بوده و هست.

یکی ازمشخصات دولت فدرال ، خصیصه دوگانگی درساخت‌بندی آن است . به بیان ساده‌تر دریک دولت فدرال باید اولاً ارگانی بوجودآید که دولت‌های عضو دولت فدرال را در وحدت و به صورت یگانه تجسم بخشد و ثانیاً اندامی وجود داشته باشد که شخصیت و موجودیت هریک از دول عضو رابه خوبی معرفی کند .

نقش اول به عهده مجلس نمایندگان (**درآمریکا**) شورای ملی (**درسوییس**) و سویت اتحاد (**شورای اتحاد**) در (**جماهیر شوروی سابق**) ونقش دوم به عهده مجلس سنا (**درآمریکا**) ، شورای دولت‌ها (**درسوییس**) و سویت (**شورای ملیت‌ها**) در (**اتحاد جماهیر شوروی سابق**) واگذار شده است .

البته نظامهای دومجلسی در سایر کشورهای فدرال نظیر آلمان ، هندوستان ، یوگسلاوی و امثال آنها نیز وجود دارد پس درکشورهای فدرال دومجلس وجود دارد: یکی منبعث از مردم که در مجموع دیده شوند و دیگری متشکل از نمایندگان مخصوص هریک از دولت‌های عضو که البته نحوه انتخاب این نمایندگان از هرکشوری نسبت به کشور دیگر تفاوت می‌کند .

در دولت‌های بسیط نیز نظامهای دومجلسی تاریخچه‌ای مفصل دارد که ریشه آن را باید در تاریخ حقوق انگلیس جستجو کرد .

منتسکیو یکی از نخستین متفکرانی است که بامطالعه و ملاحظه نهادهای سیاسی موجود در انگلیس کوشش کرده است که برای وجود دومجلس دراین کشور

توجیهی نظری عرضه کند و این قلمرو استدلال را به شکلی وسعت بخشد که نظام دو مجلسی را درهمه جا امری لازم و حیاتی بشمارد. به خصوص آنکه در چهارچوب تئوری تفکیک قوا و تعادل آنها درپی آن بود که یکی از مجالس آن دیگری را مهار نماید.

استدلال موافقان و مخالفان نظام دومجلسی بحثی مفصل است که دراین مکتوب نمی‌گنجد اما به اختصار باید گفت که موافقان امر معتقدند که اگر مجلس واحد باشد ، قدرت فوق العاده‌ای کسب می‌کند و حکومت ضعیف می‌شود و حرکتهای پارلمانی مرتباً موجبات سقوط کابینه را فراهم می‌سازد علاوه برآن موافقان اعتقاد دارند مجلس اول نماینده امواج زود گذر افکار عمومی است و نمایندگان آن اکثراً جوان ، حرارتی ، پرشور ، نوجو و تغییر طلب اند که چه بسا اتفاق می‌افتد که تحت تأثیر جوو شرایط حاکم تصمیماتی بگیرند وقواعد و قوانینی وضع کنند که نهایتاً به سود جامعه نباشد مجلس دوم می‌تواند جلوی اینگونه تصمیمات شتاب آمیز ، سریع و ناپخته رابگیرد .

مخالفان اینگونه استدلال ها اعتقاد دارند بتدریج از قدرت مجلس دوم در نظامهای دو مجلسی کاسته می‌گردد و درانگلیس دومجلسی که قدرت مجلس لردان کم شده به گونه‌ای که می‌توان گفت انگلیس به سوی نظام تک مجلسی پیشرفته است ، قوه مجریه و به خصوص نخست وزیر وهیئت وزراء تقویت شده و بیشتر اختیارات را در دست دارند .

علاوه برآن مخالفان می‌گوید که طبع کارهای پارلمانی کندی این دست و آن دست کردن و عدم سرعت را ایجاب می‌کند حال اگر به مجلس اول ، مجلس دیگری راهم علاوه کنیم برکندی کار افزوده خواهد گردید .

بهر تقدیر باتوجه به استدلالهای مخالفان و موافقان هر کشور یکی ازنظامهای دوگانه را در ساختار قانونگزاری خود پذیرفته است . نظام جمهوری اسلامی در قانون اساسی نظام یک مجلسی را پذیرفته و در چهارچوب ساختار ناشی از آن عمل می‌کند .

این مجلس ۲۷۰ نماینده دارد که از سال ۱۳۶۸ به بعد هر ده سال حداکثر ۲۰ نفر برآن افزوده می‌گردد و قوه مقننه از طریق آن اعمال می‌گردد .

مجلس به لحاظ ساختاری از جلسات عمومی ، کمیسیونها و واحدهای اداری وپشتیبانی داخلی تشکیل می‌شود که یک مؤسسه اقماری وابسته تشکیلاث آن را تکمیل می‌کند .

کمیسیونها درمجلس :

به اعتبار احکام مندرج درقانون اساسی وبراساس مفاد آیین‌نامه داخلی مجلس ، به منظور بررسی واصلاح و تکمیل لوایح دولت و طرحهای قانونی و همچنین به منظور تهیه وتمهید طرحهای لازم و انجام وظایف قانونی دیگری که برعهده مجلس گذاشته شده است، تشکل های تخصصی خاصی درمجلس ایجاد می‌گردد . تعداد و حدود صلاحیت‌های کمیسیونهای دائمی مجلس و همچنین عناوین آنها که معمولاً برحسب وظایف وزارتخانه‌ها و نهادهای رسمی کشور تشکیل می‌شوند ، درآیین‌نامه داخلی مجلس که خود به تصویب $\frac{2}{3}$ نمایندگان مجلس رسیده است، معین می‌گردد .

اعضاء کمیسیونها را نمایندگان مجلس تشکیل می‌دهند که خود براساس :

- میزان و رشته تحصیلی نمایندگان

- سوابق کاری و تجربی نمایندگان
- علائق شخصی نمایندگان

و براساس تصمیم هیئت رییسه مجلس ، انتخاب می‌شوند. هرکمیسیون می‌تواند باتصویب اکثریت اعضاء خود برای مشاوره از صاحب نظران خارج از مجلس نیز استفاده کند .

اسامی پاره‌ای ازکمیسیونهای دایمی مجلس شورای اسلامی به شرح ذیل قابل ذکرند:

- کمیسیون برنامه‌وبودجه
- کمیسیون آموزش وپرورش
- کمیسیون سیاست خارجی
- کمیسیون نفت
- کمیسیون اموردفاعی
- کمیسیون شوراها و امور داخلی
- کمیسیون امور اداری واستخدامی
- کمیسیون کارو اموراجتماعی
- کمیسیون کشاورزی

تعداد کمیسیونهای دایمی مجلس بالغ بر هفده مورد می‌گردد.

آشنایی با دیوان محاسبات کشور :

دیوان محاسبات کشور دستگاهی است که مستقیماً زیر نظر مجلس شورای اسلامی

می‌باشد و سازمان و اداره امور آن درتهران و مراکز استانها به‌موجب قانون تعیین می‌گردد .

دیوان محاسبات کشور به کلیه حسابهای وزارتخانه‌ها، مؤسسات ، شرکتهای دولتی و دیگر دستگاههایی که به نحوی از انحاء از بودجه کل کشور استفاده‌می‌کنند به ترتیبی که قانون مقرر می‌دارد (عمدتاً قانون محاسبات عمومی وقانون تأسیس دیوان و اصلاحات مربوط) رسیدگی یاحسابرسی می‌نماید تا هیچ هزینه‌ای از اعتبارات مصوب تجاوز نکند و هروجهی و اعتباری درمحل خود مورد مصرف قرار گیرد . این دیوان حسابها و اسناد و مدارک مالی مربوط را برابر قوانین و مقررات جمع‌آوری گزارش تفریغ بودجه هر سال را همراه با نظرات خود به مجلس شورای اسلامی تسلیم می‌کند . این گزارش (تفریغ بودجه) باید به طریق مقتضی دردسترس عموم مردم گذاشته شود .

آنگونه که ملاحظه می‌شود برای آشنایی بادیوان محاسبات لازم می‌گردد بایکی از مفاهیم اساسی و مهم اداری و مدیریتی یعنی « **بودجه** » آشنا شویم .

بودجه برنامه مالی یک ساله هر تشکیلات و در راس آن دولت است مشتمل بر پیش‌بینی درآمده و سایر منابع تأمین اعتبار و برآورد هزینه‌ها درجهت نیل به اهداف از پیش‌تعیین شده . دیوان محاسبات کشور که براساس قانون مصوب سی و یکم اردیبهشت ماه ۱۳۵۳ تشکیل گردیده ، سازمانی است که هدف آن رسیدگی و اتخاذ تصمیم نسبت به حساب درآمد و هزینه و اسناد هزینه وسایر دریافت‌ها و پرداخت‌ها و کلیه عملیات و مدارک و اسناد هزینه وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی و تفریغ حسابهای مربوط وهمچنین اظهار نظر درباره گردش امورمالی وزارتخانه‌ها و مؤسسات وشرکتهای دولتی است .

بعد از پیروزی انقلاب اسلامی ، قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در اصل پنجاه و چهارم و اصل پنجاه و پنجم مأموریت و حدود صلاحیت‌های دیوان را مشخص نمود تا به ترتیبی که قوانین عادی وموضوعه مقرر می‌دارند ، انجام دهد .

براساس پیش بینی های لازم در قانون دیوان محاسبات کشور ، دیوان دارای شعب به تعداد لازم ، یک داد سرا و تعداد کافی ممیز حساب و مستخدمین اداری خواهد بود . هر شعبه مرکب از چند مستشار است که یکی از آنها رئیس شعبه خواهد بود . ریاست دیوان به پیشنهاد رئیس مجلس و رای نمایندگان درجلسه عمومی انتخاب می‌گردد .

دیوان محاسبات کشور هرنوع تخلف ازمقررات قانون محاسبات عمومی و سایر مقررات مالی محاسباتی مربوط را رسیدگی و به هیئت‌های مستشاری خود ارجاع می‌دهد . متخلفین با اعلام دادستان دیوان و به موجب رای هیئت‌های مستشاری حسب موردبه مجازات‌های مقرر درقانون محکوم می‌شوند .

کلیه ذیحسابان ملکفند نسخه اول صورتحساب دریافت و پرداخت هرماه را به همراه اصل اسناد و مدارک مربوطه منتهی تا آخر ماه بعد و حساب نهایی هر سال را حداکثر تاپایان خرداد ماه سال بعد به دیوان محاسبات کشور تحویل نمایند تابراساس مقررات مورد رسیدگی قرارگیرد .

آشنایی باسازمان کار امر تطبیق قوانین عادی باقانون اساسی و احکام شرع

برای ورود به این مبحث شایسته و لازم خواهد بود ابتدا هریک از دو مفهوم «

قانون اساسی » و « **قانون عادی یاموضوعه** » را تعریف وتبیین کنیم .

« قانون اساسی دربرگیرنده احکامی است که اساس روابط بین حکومت و مردم را ترسیم و تعیین می‌کند و معمولاً توسط یک مرجع صلاحیت‌دار علیحده تصویب می‌شود » این سند ملی حدود صلاحیت‌ها واختیارات و مسئولیت‌های بخش مختلف حاکمیت را روشن نموده تشکیلات کلان حکومت را ترسیم می‌کند .

« **قانون عادی یاموضوعه** » مجموعه احکام لازم الاجرایی است که توسط مجلس یا مجلسین مقننه هر کشور تصویب، ومناسبات بین مردم در جامعه را تنظیم و تدقیق می‌سازد ».

یکی از احکام اساسی و جدی در قوانین اسای کشورها ناظر برعدم مغایرت قوانین عادی با قانون اساسی است که کشورها عمل انطباق ایندو باهم را درزمره اهداف و ماموریت‌های اساسی یک تشکل قانونی و صلاحیت‌دار قرارمی‌دهند .

در پاره‌ای ازکشورها عمل تطبیق در طول قوه مقننه صورت می‌پذیرد به این معنی که نهادی در طول عمل قانونگزاری امر تطبیق و مقایسه را انجام و درصورت مغایر بودن موارد را جهت اصلاح به مجلس قانونگزاری ارجاع می‌نماید . کشورهای فرانسه ، کره جنوبی وایران درزمره کشورهایی با این شیوه کار قرار می‌گیرند .

در بعضی ازکشورها این امر مقایسه و تطبیق در عرض و دربخش دیگری از حاکمیت صورت می‌پذیرد که صورت معمول آن انجام این مهم در قوه قضائیه است . این تشکل قانونی عموماً در صورت « **دادگاه** » یا « **محکمه** » قانون اساسی و باعضویت قضات شایسته و صالح امر تطبیق را درقالب یک دعوی بررسی و حکم لازم را صادر می‌کند. ازکشورهای ایتالیا ، آرژانتین و ترکیه می‌توان در این گروه یاد نمود .

در ساختار کلان نظام جمهوری اسلامی ایران و به اعتبار اصل نود ویکم قانون

اساسی به منظور پاسداری ازاحکام اسلام و قانون اساسی از نظر عدم مغایرت مصوبات مجلس شورائی اسلامی با آنها (منظور احکام اسلامی واحکام قانون اساسی است) شورایی به نام شورای نگهبان عهده‌دار این مهم گردیده است .

این شورا دارای دوازده عضو یعنی شش عضو فقیه عادل وآگاه باانتخاب رهبری وشش نفر حقوقدان مسلمان دررشته‌های مختلف حقوقی است که به پیشنهاد رئیس قوه قضاییه و انتخاب مجلس برگزیده می‌شوند .

کلیه مصوبات مجلس (به غیر از اعتبارنامه نمایندگان) باوجود شورای نگهبان اعتبار دارد لذا باید به این شورا فرستاده شوند شورا حداکثر ظرف مدت ده روز از تاریخ وصول نظر خود را در این رابطه اعلام می‌دارد . عمل تطبیق مصوبات بااحکام اسلام برعهده فقهای شوراست اما عمل انطباق باقانون اساسی توسط همه اعضاء مورد بررسی قرارگرفته و نظر اکثریت اعضا مناط اعتبار است .

به لحاظ تشکیلاتی وساختاری شورای نگهبان دارای یک دبیرخانه تخصصی است که زیر نظر دبیرشورا که ازمیان اعضاء انتخاب می‌گردد اداره می‌شود .

*** آشنایی باتشکیلات و سازمان کار قوه قضاییه وامر قضا درکشور:**

قوه قضایی قوه‌ای است مستقل که پشتیبان حقوق فردی و اجتماعی و مسئول تحقق بخشیدن به عدالت است .

وظایف اساسی این قوه به شرح زیر می‌باشد :

۱ـ رسیدگی و صدور حکم در مورد تظلمات ، تعدیلات ، شکایات ، حل وفصل دعاوی ورفع خصومات و اخذ تصمیم و اقدام لازم در آن قسمت ازامور حسبیه که

قانون معین می‌کند .

۲ـ احیای حقوق عامه و گسترش عدل وآزادیهای مشروع

۳ـ نظارت برحسن اجرای قوانین

۴ـ کشف جرم تعقیب ، مجازات و تعزیر مجرمین و اجرای حدود و مقررات مدون جزائی اسلام .

۵ـ اقدام مناسب برای پیشگیری از وقوع جرم و اصلاح مجرمین .

بخشهای مختلف تشکیلاتی قوه قضاییه :

تشکیلات و سازمان کار قوه قضائیه از پنج بخش به وجود آمده است .

۱ـ رئیس قوه قضاییه :

به منظور انجام مسئوولیت‌های قوه قضائیه درکلیه امورقضائی ، اجرائی واداری مقام معظم رهبری یک نفر مجتهد عادل وآگاه به امور قضائی و مدیر و مدبر را برای مدت پنج سال به عنوان رئیس قوه قضاییه تعیین می‌نماید که عالیترین مقام قوه قضاییه است .

با اصلاح قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران ریاست قوه قضاییه ازصورت یک مدیریت جمعی و شورایی (شورایعالی قضایی) به صورت مدیریت فردی تبدیل گردید . وظایف اساسی مدیریت عالی قوه قضاییه ، ایجاد تشکیلات لازم در دادگستری تهیه لوایح قضایی و استخدام قضات ، شایسته و عزل ونصب آنها و انجام سایر امور اداری آنها طبق قانون است .

۲ ـ دادگستری جمهوری اسلامی ایران

دادگستری جمهوری اسلامی ایران را که درواقع بدنه اصلی و عملیاتی تشکیلات امر قضا در کشور است ، اساساً می‌توان مشتمل بر دادسراها و دادگاهها در سراسر کشور دانست .

* دادسرا

دادسرا درکشور ما پس از استقرار نظام مشروطه ، تحت نفوذ و تأثیر فرهنگ غربی و خصوصاً به تقلید از کشور فرانسه تأسیس گردیدو هر روز قلمرو فعالیت آن افزایش یافت . درحال حاضر دادسراها وظایف وتکالیف مهمی به عهده‌دارند که درادامه بحث به اختصار توضیح داده می‌شود .

درسابق دادسرا را اداره مدعیان عمومی می‌گفتند : دادسرا تشکیلاتی است که درآن دادستان ، دادیار و بازپرس همکاری می‌کنند . دادسرا یک نهاد مشترک حقوقی وجزایی است ووظیفه آن حفظ حقوق عامه ، نظارت درحسن اجرای قوانین وتعقیب کیفیری بزهکاران است . ریاست دادسرا با دادستان است که معاون و ی با انجام قسمتی ازوظایف دادسرا به او کمک می‌کند و در غیاب وی نقش جانشین او راایفا می‌نماید .

دادیار : صاحب منصبی است که به نمایندگی ازطرف دادستان انجام وظیفه می‌کند . درگذشته دادیار را وکیل عمومی می‌گفتند .

بازپرس : قاضی تحقیق ، مستنطق و یابازپرس صاحب منصبی است که تحقیق مقدماتی جرایم و جمع‌آوری دلایل له و علیه متهم به عهده اوست و تحت نظارت

دادستان وظایف قانونی خود را انجام می‌دهد .

وظایف نظارت برکلیه دادسراهای کشور از جمله وظایف دادستان کل کشوراست.

• انواع دادسرا:

دادسرا به انواع دادسراهای عمومی و دادسراهای محاکم اختصاصی تقسیم می‌شود :

دادسرای عمومی در معیت دادگاههای عمومی انجام وظیفه می‌کند و دادسراهای اختصاصی در معیت دادگاههای اختصاصی تشکیل می‌شوند و بخشی از قوه قضاییه به شمار می‌آیند . دادسراهای نظامی و دادسراهای انقلاب اسلامی ازجمله دادسراهای اختصاصی اند .

• دادگاه :

« دادگاه یامحکمه واحدی است که درآن قاضی وعندالزوم مشاوران وی براساس محتویات پرونده ، قوانین ومقررات قضایی و حسب ضرورت استفاده قاضی از فتاوی معتبر به امور قضایی رسیدگی و حکم لازم را صادر می‌کند .» دادگاههای کشور به دادگاههای حقوقی وکیفری تقسیم می‌شوند . دادگاههای حقوقی به امور جنحه ودادگاههای کیفری به امور جزایی رسیدگی می‌کنند .

از جانبی دادگاهها را به انواع محاکم عمومی و محاکم اختصاصی تقسیم می‌کنند. دادگاههای عمومی به دادگاههایی گفته می‌شود که صلاحیت رسیدگی به کلیه جرایم را دارند . مگر آنچه را که قانون استثناء کرده است . در جمهوری اسلامی ایران

دادگـاههای عـمومی بـه دادگـاههای کـیفری ۱و ۲ حـقوقی ۱ و حـقوقی ۲ تـقسیم می‌شوند.

دادگاههای اختصاصی درست به عکس دادگاههای کیفری عـمومی و صـلاحیت رسیدگی به هیچ جرمی را ندارند مگر آنچه را که قـانون صـریحاً اجـازه داده است . درحقیقت قلمرو صلاحیت محاکم اختصاصی محدود و منصوص است .

دیوان عالی کشور

دیوان عالی کشور ، عالیترین مرجع قضایی ناظر بر اجرای صحیح قوانین درمحاکم ، مامور ایجاد وحدت رویه قضایی و مسئول بسیاری از وظایف قضایی مهم واستثنایی است .

دیوان عالی کشور به دلیل وزنه سنگین و با اهمیتی که درقوه قضاییه محسوب می‌شود ، چندین اصل از قانون اساسی را به خود اختصاص داده است .

پس ازنهضت مشروطیت ، دیوان غالی کشور به تقلید از کشورهای فرانسوی زبان اروپا مانند فرانسه وبلژیک شکل گرفت و گاه مجلسی به دعوت وزیر عدلیه به نام دیوان تمیز تشکیل می‌شد .

دیوان تمیز در سال ۱۳۱۸ به دیوان کشور تغییر نام داد و باوسعتی که درصلاحیت و اختیارات آن داده شد درراس همه دادگاههای عمومی واختصاصی قرارگرفت .

گرچه اساس وظیفه دیوان عالی کشور، نظارت بر اجرای کامل وصحیح قانون درمحاکم و مراجع مختلف بود به تدریج وظایف دیگری هم پیدا کرد و سرانجام با شرایطی ، صلاحیت رسیدگی و صدور حکم راهم درمواردی به دست آورد . بعداز

انقلاب اسلامی هم دیوان عالی کشور با تحولات مهمی مواجه شده است به ویژه قوانین سال ۱۳۶۱ و ۱۳۶۴ هم از لحاظ تشکیلاتی و هم از نظر وظایف دگرگونیهایی را به آن وارد ساخته است .

*** تشکیلات دیوان عالی کشور:**

دیوان عالی کشور درتهران تشکیل می‌شود ولی در صورت لزوم می‌تواند در شهرستان دیگری نیز شعبه داشته باشد . شعبه‌های دیوان عالی کشور به میزان نیاز متعدد است و فعلاً دارای ۲۵ شعبه است که ۱۶ شعبه آن به دعاوی حقوقی رسیدگی می‌کنند و۹ شعبه نیز به پرونده‌های کیفری رسیدگی می‌نمایند .

هرشعبه از دو قاضی که یکی رئیس و دیگری مستشار است ، تشکیل می‌شود . هرعضو شعبه باید یا مجتهد باشد یاده سال تمام درس خارج خوانده و یادارای ده سال سابقه کار قضایی یا وکالت و آشنایی کامل به قوانین مدون داشته باشد . ریاست همه شعبه‌ها به عهده رئیس شعبه اول است که رئیس دیوان عالی کشور است . دادسرای دیوان عالی کشور مرکب از یک دادستان کل و معاون اول و تعدادی دادیار است که در معیت دیوان عالی کشور انجام وظیفه می‌کند . مقر دادسرای دیوان عالی کشور در تهران و حوزه عمل آن حوزه عمل دیوان یعنی تمام کشور است .

وظایف دادسرای دیوان عالی کشور ، همان وظایف دادستان کل است . دخالت دادسرای دیوان در تمام پرونده‌هایی است که در دیوان مزبور مطرح می‌شود . دادستان کل کشور محافظ قانون است و نظارت براجرای صحیح قانون وظیفه اوست لذا ایجاب می‌کند درمرحله‌ای که پرونده‌های مطروحه از جهت حکمی رسیدگی

می‌شود مداخله و بیان عقیده کند .

دادستان دیوان کشور به منظور ایجاد وحدت رویه ، آرای مختلف شعبه‌های دیوان در موضوع واحد یا آرای دادگاههای تالی که استنباط مختلف از قانون شده است را درهیئت عمومی مطرح می‌کند و عقیده خود را نیز اظهار می‌دارد .ریاست هیئت عمومی بارئیس دیوان است واحکام مربوط وحدت رویه درهیئت عمومی در حکم قانون بوده در زمره منابع حقوق ذکر گردیده‌اند .

***شعبه‌های دیوان عالی کشور**

کار اصلی و عمده دیوان عالی کشور در شعبه‌های آن انجام می‌شود . نظارت عالیه دیوان بر محاکم برای حسن اجرای قوانین با همین شعبه‌هاست . اکثر قریب به اتفاق تصمیمات قضایی دیوان عالی کشور هم مربوط به شعبه‌هاست .

۲ـ ایجاد وحدت رویه قضایی :

رویه قضایی عبارت از تصمیماتی است که دیوان عالی کشور در مسایل حقوقی و کیفری اتخاذ می‌کند و باید در موارد مشابه راهنمای قضات محاکم باشد .

انواع رویه :

۱ـ رویه قضایی شعبه‌های حقوقی دیوان عالی کشور

آرای شعبه‌های دیوان در مسایل حقوقی برای ارشاد وهدایت قضات محاکم مفید و مؤثر است (وتبعیت ازآنها الزامی نیست) از آنها استفاده می‌کنند و متوجه می‌شوند در چه مواردی نقض یا ابرام می‌شود .

۲ـ هیئت عمومی شعبه‌های کیفری دیوان

تمام احکام دادگاههای کیفری ۱ برای تنفیذ باید به دیوان بیاید .

۳ـ رویه قضایی هیئت عمومی دیوان عالی کشور

هیئت عمومی وحدت رویه دیوان عالی کشور تشکیل شده است از روسا و مستشاران کلیه شعبه‌های حقوقی و کیفری دیوان که برابرقانون در یکی از دومورد زیر تشکیل می‌شود:

اول : برای وحدت دادن به آرای معارض شعبه‌ها در موارد مشابه

اگر درموضوعات مشابه ، شعبه‌های دیوان عالی کشور آرای معارض صادر کنند . هیئت عمومی با حضور دست کم $\frac{1}{4}$ روسا ومستشاران کلیه شعبه‌ها تشکیل و موضوع رارسیدگی می‌کنند . نظر اکثریت هیئت برای شعبه‌ها و برای دادگاهها درموارد مشابه لازم الاتباع است و فقط با قانون یا نظر هیئت عمومی قابل تغییر است .

دوم :برای وحدت بخشیدن احکام متناقض دادگاههای دادگستری

دربسیاری از موارد ، احکامی از دادگاههای دادگستری به صورت قطعی وغیر قابل فرجام صادر می‌شود که ممکن است متناقض باشد .

*** هیئت عمومی دیوان عالی کشور**

منظور از هیئت عمومی اجتماع روسا و مستشاران شعبه‌های دیوان عالی کشور است . دیوان حسب موضوعاتی که باید رسیدگی کند و اتخاذ تصمیم نماید سه هیئت دارد : هیئت عمومی شعبه‌های حقوقی دیوان عالی کشور ، هیئت عمومی شعبه‌های کیفری دیوان عالی کشور ، هیئت عمومی وحدت رویه دیوان عالی کشور که ازجمع شعبه‌های حقوقی وکیفری تشکیل می‌شود.

*** وظایف دیوان عالی کشور**

دیوان دارای دو وظیفه اساسی است :

نظارت براجرای صحیح قوانین درمحاکم ۲ـ ایجاد وحدت رویه قضایی

۱ـ نظارت ازطریق اعزام بازرسانی از قضات دیوان عالی کشور به محاکم و بازبینی پرونده‌های مورد رسیدگی قضات ، صورت نمی‌گیرد بلکه از راههای عمده ذیل رسماً اعمال می‌شود :

الف : نظارت از طریق دادسرای دیوان عالی کشور

ب : نظارت ازطریق محکمه انتظامی

ج : نظارت ازطریق رسیدگی به تقاضای اعاده دادرسی

د : نظارت از طریق رسیدگی به موضوع صلاحیت

هـ: نظارت از طریق بررسی آرای دادگاههای کیفری یک

و : نظارت از طریق بررسی آرای حقوقی قابل فرجام

هیئت عمومی در این موارد می‌تواند پس از اطلاع دادستان کل کشور که مکلف

هیئت عمومی در این موارد می‌تواند پس از اطلاع دادستان کل کشور که مکلف است موضوع را درهیئت عمومی مطرح و رای هیئت را بخواهد رأی اکثریت در موضوعاتی که قطعی شده بی‌اثر است ولی به مثابه وحدت رویه از طرف دادگاهها در موارد مشابه باید پیروی شود .

*** وظیفه نقض و ابرام**

دیوان عالی کشور اصولاً مرجع تمیز احکام و قرارهای محاکم حقوقی و کیفری است که قانوناً قابل فرجام باشد و ازاین حیث مرجع نقض وابرام است . یعنی تشخیص می‌دهد که حکم یا قرار مورد درخواست فرجام موافق قانون صادر شده است یا نه درصورتیکه صدور آن منطبق با قانون باشد آن را استوار (ابرام) و در غیر اینصورت آن را نقض می‌کند . رسیدگی اصلی دیوان رسیدگی حکمی است نه موضوعی . رسیدگی ماهوی نمی‌کند و تنها کار مراجع قضایی دیگر را ارزیابی می‌کند که آیا عمل خلاف قانون احتمالی در بنیاد رای اثرگذاشته یا نه .

تنها درمورد رسیدگی به تخلف رئیس جمهور ازوظایف قانونی رسیدگی ماهوی است .

۴ـ وزیر دادگستری

همانگونه که می‌دانند یکی ازمهمترین مباحث در قوه قضاییه ، استقلال قوه قضاییه است . قوه قضاییه باید بتواند فارغ از هر گونه اعمال فشار و محدودیت ، رسالت خود را درخصوص پشتیبانی از حقوق فردی واجتماعی و همچنین تحقق

بخشیدن به عدالت انجام دهد .

یک قوه قضاییه یایک محکمه مطیع قوه مجریه نمی‌تواند وظایف خود را انجام دهد وبه همین دلیل موقعیت وزیر دادگستری در مجموعه ساختار تشکیلاتی ونظام مدیریتی قوه‌قضاییه بسیار مهم و حساسیت برانگیز است .

باتوجه به این درجه از حساسیت ، قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مقرر داشته است در انتخاب وزیر دادگستری مدیریت قوه قضاییه نیز مداخله کردن در راستای حفظ و تضمین استقلال قوه قضاییه کلیت وظیفه و مسئولیت وزیر دادگستری را نیز درآن قانون مشخص کرده است .

اصل یکصدو شصتم قانون اساسی مقرر می‌دارد که وزیر دادگستری ازمیان کسانی انتخاب گردد که رئیس قوه قضاییه به رئیس جمهوری به عنوان رئیس قوه‌مجریه معرفی می‌کند و این وزیر تنها مسئولیت کلیه مسایل مربوط به روابط قوه قضاییه با قوه مجریه و قوه مقننه را برعهده دارد و در مسایل وامور قضایی مداخله نخواهد کرد .

البته به موجب مضمون این اصل قانون اساسی رئیس قوه قضاییه (**به عنوان عالیترین مقام قوه قضاییه**) می‌تواند اختیارات تام مالی و اداری (**پشتیبانی**) واختیارات استخدامی غیرقضات (**همکاران اداری ، مالی ، خدماتی و ...**) را به وزیر دادگستری تفویض کند که دراین صورت وزیر دادگستری دارای همان اختیارات ووظایفی می‌گردد که درقوانین برای وزراء به عنوان عالی ترین مقام اجرائی پیش بینی می‌شود .

وزیر دادگستری در مقام عضو قوه‌مجریه و هیئت وزیران در انعکاس خواست‌ها و انتظارات قوه قضاییه درقوه مجریه و نهادهای عالی تصمیم‌گیری آن وهمچین

انتقال مسایل و انتظارات قوه مجریه به قوه قضاییه ازطریق شرکت درجلسات مشاوره مقامات قوه قضاییه ، نقش بسیار مهم و موثری را ایفا می‌کند . در حال حاضر به صورت رسمی و قانونی چیزی به نام وزارت دادگستری درتشکیلات کلان دولت وجود ندارد .

۵ـ سازمانهای وابسته به قوه قضاییه :

سازمان وابسته (چه درشکل حقوقی مؤسسه و چه درقالب شرکت) تشکیلاتی است که درعین داشتن مدیریت مستقل واستقلال اداری ومالی و مجموعه تشکیلاتی علیحده و وظایف و ماموریت‌های مشخص به درجاتی وابسته و تحت تاثیر تصمیمات و سیاست‌های سطح تشکیلاتی و مدیریتی عالیتر از خویش است .

درسازمان کار قوه قضائیه نیز چنین تشکل هایی وجود دارد که بعضاً به اعتبار احکام مندرج در قانون اساسی به این قوه وابسته و درمتن تشکیلات کلان این بخش از دولت ایجاد شده‌اند مانند دیوان عدالت اداری و سازمان بازرسی کل کشور (**که به موجب اصول ۱۷۳ و ۱۷۴ وابسته و زیر نظر رئیس قوه قضاییه پیش بینی شده‌اند**) و بعضاً به اعتبار ماهیت وظایف وشرایط ناشی از نوع ماموریت خویش بااین موقعیت به کار خویش ادامه داده‌اند (**مانند سازمان ثبت اسناد املاک کشور**) وبعضاً درمقام کمک و پشتیبانی از کلیت قوه قضاییه عمل می‌کنند و لذا در کنار رئیس تشکیلات قوه قضاییه سازماندهی شده‌اند . (**شرکت سهامی روزنامه رسمی و دانشکده علوم قضایی و خدمات اداری**) .

ذیلاً به اختصار هریک از این سازمانها را درتشکیلات قوه قضاییه معرفی

می‌کنیم:

۱ـ ۵ ـ سازمان ثبت اسناد واملاک کشور

مادر مسئله حق وحقوق با دو مرحله مشخص و متمایز روبرو هستیم یکی احقاق حق ویکی تثبیت حق. احقاق حق وظیفه دادگستری ومشخصاً محاکم حقوقی است اماتثبیت حق ماموریت سازمان ثبت اسناد و املاک کشوراست.

این سازمان در مقام یک دستگاه اجرائی عهده‌دار وظایف ومجری عملیاتی است که نتایج آن تعهد آور بوده و درمواجهه بامنافع مادی اشخاص قرارمی‌گیرد. عملیات سازمان ثبت اسناد املاک کشور به دلیل ماهیت آن که با حقوق افراد نسروکار دارد به گونه‌ای است که با اعتراضات و دعاوی حقوق مردم روبرو می‌شود که ناگزیر موضوع می‌بایست در دادگاه صالحه حل وفصل گردد و این امر ضرورت قرابت این سازمان را بامحاکم ازطریق قرارگرفتن آن در متن تشکیلات کلان قوه قضاییه پیش آورده است. گذشته از آنکه محاکم حقوقی نیز از سازمان مذکور در مقام بازوی اطلاعاتی وکارشناسی در جریان رسیدگی به دعاوی مربوطه، بهره می‌گیرند.

وظایف سازمان ثبت اسناد و املاک کشور را حول ۴ محور عمده به شرح ذیل می‌توان خلاصه نمود:

- ثبت املاک
- ثبت اسناد
- ثبت شخصیت‌های حقوقی (شرکت‌ها)
- اجراء

اسناد ثبت شده دراین سازمان مبنای اعتبار مالکیت اموال، عقود و

قراردادهای منعقده بوده و تأثیر به سزایی در احیای حقوق عامه و گسترش عدالت دارد و لذا به تعبیری اقدامات سازمان دارای ماهیت قضایی است .

۲ـ ۵ ـ سازمان بازرسی کل کشور

این سازمان به اعتبار مسئولیت قوه قضاییه درخصوص نظارت برحسن اجرای قوانین و جریان امور دردستگاههای اداری (موضوع اصل ۱۷۴ قانون اساسی) و به موجب قانون مصوب سال ۱۳۶۰ دراین رابطه ایجاد شده‌است .

برای این سازمان دو نوع بازرسی پیش بینی شده است:

الف : بازرسی مستمر یعنی بازرسی هایی که براساس برنامه منظم در تمام دستگاههایی که از بودجه دولت به نحوی بهره می‌گیرند صورت می‌پذیرد .

ب : بازرسی فوق العاده یعنی بازرسی های خارج از برنامه زمان‌بندی شده که براساس گزارشها و شکایات واصله یا سوء جریانات اعلام شده صورت می‌گیرد و وضعیتی دارد که نمی‌توان به انتظار بازرسی مستمر معمول نشست .

این سازمان همچنین دارای دو نوع بازرس است :

الف : بازرسان ثابت که به صورت مستمر درخدمت سازمان‌اند.

ب : بازرسان موقت که برای مدت معین ویا ماموریت مشخصی در اختیار سازمان قرار می‌گیرند نتیجه وضمانت اجرای بازرسی های سازمان در قانون به شرح زیر پیش بینی شده است :

الف . تعقیب جزایی :

هرگاه بازرس یاهیئت بازرسی در جریان کار به مواردی برخورد کند که درقانون جرم شناخته شده است (جرم عمل یا ترک عملی است که به موجب قانون مستوجب مجازات است) باید به دادستانی محل اعلام نمایند و قضیه را به طور پیوسته ومستمر تعقیب کنند تابه نتیجه قضایی برسد .

ب . تعلیق از خدمت :

هرگاه بازرس یا هیئت بازرسی به کارمند یاکارمندان متخلفی برخورد کنند باید مراتب را فوراً و مستدل به وزیر یارئیس دادگاه مربوطه اطلاع دهند و تقاضای تعلیق کنند . تاانجام رسیدگی‌های لازم قطع خدمت متخلف درخواست می‌شود و مسئول دستگاه مکلف به اجرای تقاضاست .

ج . انجام پیشنهادهای سازمان بازرسی دررفع نواقص

بازرس درهر مورد پس ازتهیه گزارش کار ،موارد تخلف و نارساییها و سوء جریانهای اداری ومالی را به مسئول وزارت وسازمان اعلام می‌کنند تاعملیات اجرائی در جهت انجام پیشنهادها ظرف ده روز شروع و سازمان را از آن مطلع کنند.

۳ـ ۵ ـ دیوان عدالت اداری

به منظور رسیدگی به شکایات ، دادخواهی ها و اعتراضات مردم نسبت به ماموران یاواحدها یا آیین‌نامه‌های دولتی واحقاق حقوق آنها ، دیوان عدالت اداری

در قانون اساسی پیش بینی شده است .

دولت با شخصیت حقوقی که دارد مصدر دونوع عمل است :

اعمال تصدی و اعمال حاکمیت

اعمال حاکمیت ، اعمالی است که دولت در مقام اعمال اقتدارات عمومی وانجام تکالیف خود در حفظ نظم جامعه صورت می‌دهد و اساساً دولت در مقام اعمال اقتدارات عمومی و انجام تکالیف خود در حفظ نظم جامعه صورت می‌دهد و اساساً دولت دراین رابطه به افراد خسارت دیده ، خسارتی پرداخت نمی‌کند .

اعمال تصدی ، اعمالی است که ازتکالیف اولیه دولت نبوده ودولت هم مانند سایر افرادبه قصد انتفاع انجام می‌دهد هرچند که این انتفاعی دولت هم در انتظامات و آسایش کشور موثر باشند و منافع حاصل آن صرف مصالح عموم می‌شود دراین موارد دولت باید خسارات احتمالی را بپردازد .

تشخیص حقوقی خسارات در زمره تکالیف دیوان قرارمی‌گیرد .

تشکیلات دیوان مشتمل بر ۱۵ شعبه است که تا ۲۰ شعبه هم قابل افزایش است هرشعبه یک رئیس و یک مشاور دارد . رئیس شعبه اول ریاست کل دیوان را هم برعهده دارد و درغیاب او رئیس شعبه دوم قائم مقام وی است . ارجاع شکایات به شعب مختلف ازسوی رئیس کل دیوان صورت می‌پذیرد.

صلاحیت‌های دیوان عدالت اداری را درزمینه‌های عمده ذیل می‌توان خلاص نمود :

- رسیدگی به شکایات اشخاص حقیقی و حقوقی از تصمیمات ، اقدامات و

آیین‌نامه‌ها و بخشنامه‌های دستگاههای دولتی ، شهرداریها و نهادهای انقلاب اسلامی .

- رسیدگی به شکایات و اعتراضات مردم به آراء و تصمیمات قطعی مراجع شبه قضایی وقتی که آراء آنها خلاف قوانین باشد .

- رسیدگی به شکایات استخدامی مستخدمین دولت و حقوق استخدامی آنها که ضایع شده باشد .

۴ـ ۵ ـ سازمان زندانها و اقدامات تأمینی وتربیتی کشور

این سازمان تاقبل از بهمن ماه ۱۳۶۴ به صورت شورای سرپرستی زندانها انجام وظیفه می‌نمود که به موجب قانون مصوب بهمن ماه ۱۳۶۴ به سازمان زندانها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور تبدیل گردید و زیر نظر رئیس قوه قضاییه اداره می‌شود .

وظایف اساسی این سازمان به شرح زیر قابل خلاصه است :

- اداره کلیه امور مربوط به زندانها ، بازداشتگاهها و مراکز اقدامات تأمینی و تربیتی کشور و مؤسسات صنعتی ، کشاورزی ، خدماتی وابسته به آنها..

- ایجاد امکانات و تسهیلات لازم در زمینه اصلاح و ارشاد و آموزش زندانیان و اشتغال و حرفه‌آموزی آنها

- کمک به رفع مشکلات مادی و معنوی خانواده زندانیان

- برنامه‌ریزی جهت اشتغال زندانیان داوطلب کار

- تهیه آمار واطلاعات لازم به منظور استفاده درمطالعات مربوط به جرم شناسی وارایه به مراجع مربوط

- تهیه فهرست اسامی زندانیان محکوم واجد شرایط عفو یا تخفیف مجازات وارایه به مراجع مربوط

- برنامه‌ریزی برای مراقبت بعد ازخروج یاهمکاری ذیربط

لازم به ذکر است که سازمان مورد بحث ، بنگاه تعاون و حرفه‌آموزی وصنایع زندانیان کشور را با شخصیت حقوقی مستقل در کنار خود دارد که به ایجاد واداره مؤسسات صنعتی، کشاورزی وخدماتی وابسته به زندانها می‌پردازد و به زندانیان آموزشهای فنی و حرفه‌ای لازم را ارایه می‌کند .

۵ ـ ۵ ـ شرکت سهامی روزنامه رسمی کشور

بعد ازمشروطیت به موجب ماده واحده‌ای در مهرماه ۱۲۸۹ ه ش دولت موظف گردید در پایتخت روزنامه‌ای حاوی دست خط های سلطنتی و احکام وزارت‌خانه‌هاو عزل ونصب مامورین و قوانین موضوعه منتشر کند .

بعدها درسال ۱۳۲۳ چاپ وانتشار این روزنامه برعهده مجلسین قرارگرفت و اولین شماره آن روزنامه رسمی عملاً دریکشنبه ۱۳۲۳/۱۲/۳ منتشر شد و ادامه یافت تاآنکه مجدداً در سال ۱۳۳۸ به موجب تبصره ۱۸ قانون بودجه آن سال این امر مجدداًبرعهده دادگستری قرار گرفت .

دراجرای قانون تبدیل سازمان روزنامه رسمی کشور به شرکت سهامی واساسنامه مصوب اسفندماه ۱۳۵۲ شرکت سهامی روزنامه رسمی کشور ایجاد و بعد ازپیروزی انقلاب اسلامی تحت عنوان روزنامه رسمی جمهوری اسلامی ایران زیر نظر رئیس قوه قضاییه ادامه یافت .

ماموریت‌های اصلی این شرکت به شرح زیر است :

- اداره و چاپ ونشر روزنامه رسمی کشور
- انجام سفارشهای چاپی و مطبوعاتی قوه قضاییه وسازمانهای وابسته‌به آن مانند برگه‌های احضار ابلاغ ، اخطار و دفاتر دادگستری - اوراق و دفاتر ثبت - عقدنامه‌ها وطلاق نامه‌ها
- چاپ وانتشار مذاکرات مجلس شورای اسلامی
- چاپ وانتشار قوانین ، تصویب نامه‌ها ، بخش نامه‌ها، آگهی هاو آراء وحدت رویه و آراء دیوان عدالت اداری در روزنامه رسمی
- جمع آوری وانتشار کتاب قوانین

این روزنامه ازنهادهایی است که درهمه کشورهای مشتمل بردمکراسی وجود دارد و مطالب رسمی دولت را برای اطلاع عموم چاپ و منتشر می‌کند .

شرکت دارای شخصیت حقوقی و استقلال مالی است و طبق مفاد اساسنامه ، اصول بازرگانی ، مقررات مربوط به شرکتهای دولتی وقانون و مقررات تجارت اداره می‌شود و کلیه سهام آن متعلق به دولت است .

۶- ۵- دانشکده علوم قضایی و خدمات اداری

این دانشکده درسالهای اخیر در کنار قوه قضاییه ایجاد گردیده در مقام یک واحدآموزشی وظیفه و ماموریت دارد نیروی انسانی مورد نیاز قوه قضاییه و ارگانهای وابسته به آن را در رده‌های مختلف و رشته‌های گوناگون قضایی و خدمات اداری (پشتیبانی) آموزش داده و با حداکثر ظرفیت کاربردی تربیت نماید .

این ماموریت طبعاً درچهارچوب ضوابط کلی ارگانهای عالی مسئول آموزش عالی کشور صورت می‌پذیرد.

آشنایی باسازمان کار و تشکیلات قوهٔ مجریه(اجرائی)

اداره امورعمومی و انجام مسئولیت‌های اجرائی دولت جز ازطریق تشکل عوامل انسانی و یگانه سازی منابع و نهایتاً ایجاد و به کارگیری سازمان و تشکیلات درصورت واحدهای مشخص اداری باماهیت ، هویت ، شان و ویژگیهای ساختار معین امکان پذیر نیست . منظور از سازمان و تشکیلات قالبی است که کوششهای جمعی تعدادی از عوامل انسانی را به همراه منابع مالی و امکانات فیزیکی هماهنگ کرده و موثر می‌سازد .

قبل از اینکه به قالب‌های سازمانی و تشکیلاتی قانوناًمعمول در سازمان کار اجرائی دولت بپردازیم شایسته است به اختصار انواع نظامهای اجرائی و اهم وظایف وماموریت‌های این نظام در کشورمان را مطرح نماییم .

قوه مجریه را به مناسبت‌های مختلف به انواع مشخصی تقسیم کرده‌اند:

این قوه رادرارتباط باقوه مقننه به دوصورت متفاوت می‌توان تصور نمود:

الف ـ قوه مجریه ریاستی

در این حالت دو قوه از حیث تشکیلاتی کاملاً ازیکدیگر جداهستند . هر دو قوه بطور افقی در سطح یکدیگر قرارگرفته‌اند . سرنوشت آنها متقابلاً به یکدیگر وابسته نیست . رئیس مملکت که دراین نوع مجریه لزوماً « **رئیس جمهور** » است ازسوی رای دهندگان برای مدت معینی برگزیده می‌شود . یعنی زمان مسئولیت و اقتدار اوبرای دوره معینی است که اراده ملت به او اعطا کرده ولذا پارلمان قادر نیست که درمحدوده این مدت او را از اریکه قدرت پایین آورد .

وزراء توسط رئیس جمهور عزل و نصب می‌شوند و تنها دربرابر او مسئولیت دارند. معمولاً رئیس جمهور هم نقش رئیس مملکت را ایفاء می‌کند وهم وظیفه نخست وزیر را برعهده دارد . مصادیق مجریه ریاستی کشورهای آمریکا، کره جنوبی ، اندونزی ، آرژانتین ، نیکاراگوئه ، سوریه و اورگوئه است . مجریه کشور ما تاحدود بسیارزیادی به این نوع مجریه شباهت و نزدیکی دارد .

ب ـ قوه مجریه پارلمانی

مجریه را زمانی پارلمانی می‌گویند که برخلاف مجریه ریاستی ، دو رکن متمایز داشته باشد . یکی رئیس کشور مانند پادشاه ، رئیس جمهور ، ملکه و امپراطور ، دیگری ، نخست‌وزیر و هیئت وزیران .

رکن ا ول ، رکنی غیر مسئول است که به لحاظ سیاسی جوابگوی پارلمان نیست . اگر پادشاه باشد برحسب موازین وراثت برمسند سلطنت نشسته و لذا در محدوده اختیارات و وظایف خود عمل می‌کند و اگر رئیس جمهور باشد در اغلب موارد برای دوره معینی از سوی پارلمان برگزیده شده است .

رکن دیگر یعنی نخست وزیر وهیئت وزیران درمقابل پارلمان مسئولیت سیاسی دارند. تفکیک قوا بصورت نسبی بین قوای مقننه و مجریه صورت گرفته و هر دو قوه درزمینه‌های تقنینی واجرائی بایکدیگر همکاری دارند .

مصادیق بارز مجریه پارلمانی درکشورهای انگلستان ، ایتالیا ، آلمان ، ژاپن ، هندوستان، سوئیس وهلند قابل ذکر است .

نظام اجرائی رابه اعتبار دیگری نیز مورد تقسیم‌بندی قرارداده‌اند :

یکی مجریه‌های یکپارچه به این معنی که مسئولیت‌ها واختیارات مربوط به امور کشوری و لشگری متفقاً و بصورت یکپارچه برعهده و دراختیار مقامات قوه مجریه است . به عبارت روشنتر صلاحیت‌های اداری نظامی دررهبری و اداره کارکنان اداری و کشوری وفرماندهی نیروهای مسلح یکجا و متفقاً برعهده مقامات و ارکان قوه مجریه بوده و اعمال می‌گردد .

امریکا ، سوریه ، آرژانتین و مصر ازاین نوع مجریه برخوردارند.

دیگری مجریه دوبخشی است به این معنی که فرماندهی نیروهای مسلح به عنوان بخشی از امور اجرائی و اداره امور عمومی براساس مبانی قانونی اساسی و یادلایل دیگر از اختیارات و مسئولیت‌های اجرائی منفک وبرعهده مقام صلاحیت‌دار دیگری است ایران وترکیه درزمره دارندگان این نوع مجریه‌اند .

درکشور ما اداره امور عمومی و اعمال قوه مجریه به جز در اموری که مستقیماً زیر نظر مقام رهبری است (فرماندهی نیروهای مسلح) توسط رئیس جمهور ، هیئت وزیران ووزراء صورت می‌گیرد که اصطلاحاً به این مقامات ارکان قوه مجریه می‌گویند .

صلاحیت‌های سیاسی و اداری ارکان قوه مجریه:

الف ـ رئیس جمهور

ـ ریاست قوه مجریه (ریاست هیئت وزیران ، نظارت برکار وزراء ، هماهنگ ساختن تصمیمات وزراء و هیئت وزیران ، تعیین خط مشی‌های دولت)

ـ مسئولیت‌امور برنامه و بودجه و اموراداری واستخدامی کشور

ـ امضاء عهدنامه‌ها ، مقاوله‌نامه‌ها ، موافقت‌نامه‌ها و قراردادهای دولت باسایر دولتها و همچنین پیمان‌های بین‌المللی پس ازتصویب مجلس .

ـ امضاء استوارنامه‌های سفراء ایران در خارج و پذیرش استوارنامه سفیران خارج درایران .

ـ اعطای نشانه‌های دولتی

ـ عزل ونصب وزراء

ـ تعیین سرپرست برای وزارتخانه‌های بدون وزیر .

ب ـ هیئت وزیران :

هیئت وزیران یاهیئت دولت یا کابینه که ریاست آن را رئیس جمهور برعهده دارد از مجموع وزیران تشکیل می‌شود و معاون اول رئیس جمهور باموافقت وی می‌تواند اداره هیئت وزیران را برعهده گیرد ، پاره‌ای از مقامات اجرائی همچون معاونین رئیس جمهور ، رئیس کل بانک مرکزی و رئیس صدا وسیما نیز بدون حق رأی درجلسات هیئت دولت شرکت می‌کنند.

هیئت وزیران دارای اهمیت و موجودیت سیاسی و حقوقی است و تصمیمات این نهاد در اداره امورکشور و حل وفصل مسائل ورفع معضلات نقش مهمی دارد .

موارد ذیل را می‌توان به عنوان صلاحیت‌ها و مسئولیت‌های هیئت‌وزیران ذکر نمود :

ـ لوایح قانونی که از طرف دولت به مجلس تقدیم می‌شود باید به تصویب هیئت وزیران برسد . ازاین طریق هیئت وزیران برای ایجاد قوانینی که جهت اداره امور

نیازهای موجود جامعه یااجرای برنامه‌های آتی کشور لازم است اقدام می‌کند.

- تصمیم‌گیری درخصوص این که دعاوی مربوط به اموال عمومی یادولتی به صلح خاتمه یابد یابه داوری ارجاع گردد باهیئت وزیران است.

- هیئت وزیران باتصویب مقرراتی با عنوان «**تصویب نامه**» و «**آئین‌نامه**» قواعد دیگری را که به همراه قوانین برای انجام کارها ضروری است وضع می‌نماید. آیین‌نامه‌های مصوب هیئت وزیران بعضاً به منظور تأمین اجرای قوانین وضع می‌گردند که نوعاً به آیینامه‌های اجرای قوانین مشهورند.

- درموارد اختلاف نظر و یاتداخل در وظایف قانونی دستگاههای دولتی در صورتی که نیاز به تفسیر یاتعبیر قانون نداشته باشد. تصمیم هیئت وزیران که به پیشنهاد رئیس جمهور اتخاد می‌شود لازم الاجرا است.

تشکیلات مربوط به هیئت وزیران:

- نظر به اینکه اصل ۱۳۸ قانون اساسی دولت را مجاز می‌داند تصویب برخی از امور مربوط به وظایف خود را به کمیسیونهای متشکل از چند وزیر واگذار نماید و مقرر می‌دارد مصوبات این کمیسیونها در محدوده قوانین پس ازتایید رئیس جمهور لازم الاجراست. و ازطرفی پیشنهادهای واصله به هیئت وزیران درتشکل های تخصصی علیحده‌ای باید قبلاً مورد بررسی و کنکاش قرار گیرند. هیئت وزیران دارای زیر مجموعه‌ای از چند عنوان «**کمیسیونهای هیئت وزیران**» است که حسب مورد با عضویت وزراء و دیگر اعضاء هیئت وزیران بصورت دائمی تشکیل گردیده است. کمیسیونهای فرهنگی، لوایح، سیاسی، دفاعی، رفاه اجتماعی، امور زیربنایی و صنعت و کمیسیون اقتصاد کمیسیونهای هیئت وزیران درحال حاضر هستند.

ـ هیئت وزیران درتشکیلات نهاد ریاست جمهوری دارای یک دفتر بنام «**دفتر هیئت دولت**» است که اموراجرائی و اداری مربوطه را انجام می‌دهد . این دفتر زیر نظر «**دبیرهیئت دولت**» که درجلسات هیئت وزیران نیز حضور دارد اداره می‌شود و مسئولیت تنظیم موضوعات جلسات هیئت وزیران را برعهده دارد .

ج ـ وزراء

طبق قانون اساسی ، اعمال قوه مجریه جز دراموری که برعهده رهبری است ، توسط رئیس جمهور ووزراء صورت می‌گیرد و تعداد وزراء و حدود اختیارات هریک از آنان را قانون معین می‌کند .

صلاحیت‌های وزراء:

وزراء که تحت نظارت رئیس جمهور قراردارند دارای اختیارات ووظایفی هستند که ذیلاً به مهمترین آنها اشاره می‌شود:

- تقدیم لوایح قانونی به مجلس واسترداد آنها
- درخواست تشکیل جلسه غیرعلنی مجلس
- حضور در مجلس
- وضع آئین‌نامه و صدور بخشنامه
- مسئولیت‌های وزراء
- مسئولیت‌های وزراء را می‌توان به دودسته تقسیم کرد :

یکی مسئولیتی که وزیر طبق قانون اساسی در برابر رئیس جمهور و مجلس دارد.

دیگری مسئولیت‌کیفری یامدنی که ممکن است متوجه وزیر گردد .

ـ مسئولیت در برابر رئیس جمهور ومجلس

وزیر در این خصوص از دولحاظ دربرابر رئیس جمهور و مجلس مسئولیت می‌یابد .

۱ـ ازلحاظ وظایفی که خود وزیر برعهده دارد و باید در چهارچوب قوانین و مقررات عمومی انجام دهد اعم ازاینکه این وظایف ناشی از قوانین و مقررات و یامصوبات هیئت وزیران باشد .

۲ـ ازلحاظ اعمال وزیران دیگر ازآنجا که هیئت وزیران که وزراء عضو آنند به عنوان نهاد حقوقی و سیاسی تصمیماتی اتخاذ و مقرراتی را تصویب می‌کند که درراستای برنامه وخط مشی دولت و برای اداره امور کشور است ، قانون اساسی هریک از وزراء رابه عنوان عضو دائم این نهاد نه تنها وقتی که دراخذ تصمیمات مربوط رای موافق نداده‌اند بلکه حتی وقتی که درجلسه مربوطه حضور نداشته باشند مسوول اموری که به تصویب هیئت وزیران رسیده است ، قرارمی‌دهد .

ـ مسوولیت‌های کیفری و مدنی :

مسوولیت‌های کیفری می‌تواند ناشی ازمحکومیت به جرایمی باشد که درارتباط بامقام و سمت اداری ، ارتکاب می‌یابد از قبیل « فاش کردن اسرار دولتی » ویا «سلب آزادیهای شخصی » و یا« ارتشاء» و امثال آنهاو یاناشی از جرائم مربوط به تصادفات رانندگی و یا مربوط به جرائم سیاسی .

مسوولیت مدنی ممکن است در اثر حقوقی از قبیل عقود و معاملات که وزراء به عنوان فرد عادی انجام می‌دهند برای آنها ایجاد می‌گردد و نیز در اثر محکومیت به جرایم فوق‌الذکر ممکن است مسوولیت‌های مادی متوجه این مقامات شود .

واحدهای اداری و اجرائی معمول در نظام اجرائی دولت :

بنابر عرف معمول تشکیلاتی و همچنین قواعد ورویه‌های قانونی حاکم برسازماندهی وظایف دولت ،، دوگونه قالب یاواحد اجرائی می‌توانیم برای انجام وظایف واجرای ماموریت‌های ارگانی دولتی تصور کنیم :

یکی قالبهی حقوقی ویااشکال اصولی سازمانی دولت درسطح کلان تشکیلات که بنابر عرف معمول ومبانی قانونی به سه شکل وزارت خانه ـ مؤسسه دولتی و شرکت دولتی تقسیم می‌گردد و توضیحات مفصل آن ، آنگونه که کفایت لازم را داشته باشد درادامه مباحث خواهد آمد .

دیگری ، اشکال یا به عبارت بهتر سطوح سازمانی خرد که درآرایش درونی ارگانهای دولت موضوعیت یافته ودرطراحی تفصیلی تشیکلات وزارتخانه‌ها ، مؤسسات دولتی وشرکتهای دولتی مورد استفاده قرارمی‌گیرند .

و ذیلاً به اختصار ضوابط وتعاریف مربوط به آنها ارائه می‌گردد :

۱ـ معاونت :

اولین وعالیترین سطح در طراحی داخلی تشکیلات ارگانهای اجرائی معاونت است که باتوجه به کم و کیف وظایف هرارگان وبرنامه‌های اصولی وعمده آن برای آینده طراحی و منظور می‌گردد معاونت‌ها در قدم اول بدنه‌های اصولی و عمده تشکیلاتی هر ارگان را می‌سازند و علی الاصول باهدف و انگیزه کاهش حیطه نظارت مدیریت عالی آن دستگاه تاحد مطلوب تجربی آن و همچنین جبران ضعف تخصصی مدیر عالی وایجاد موجبات معاونت و کمک به وی درحوزه‌های تخصصی

کار دستگاه پیش بینی و منظور می‌گردند . معاونت‌های هر دستگاه معمولاً به دو گروه معاونت‌های اصلی وپشتیبانی (کمکی) تقسیم می‌شوند .

۲ـ اداره کل ، دفتر و مدیریت و مرکز:

۱ـ ۲ـ اداره کل

اداره کل سطح سازمانی که انجام یک یا چند فعالیت متجانس ازیک یا چند وظیفه درجهت اهداف ارگانهای عمده دولتی درآن منظور می‌گردد وجه غالب وظایف آن اجرائی می‌باشد و در راس اداره کل مدیر کل قرارمی‌گیرد و باتوجه به حجم کارها و تعدد فعالیت‌ها حداقل مشتمل بر چهار اداره است .

۲ـ۲ـ دفتر

دفتر سطح سازمانی است که انجام یک یاچند فعالیت متجانس از یک یا چند وظیفه درجهت اهداف ارگانهای عمده اجرائی درآن منظور می‌گردد و وجه غالب وظایف وماموریت‌های آن مطالعاتی و تحقیقاتی است . در راس دفتر مدیر کل قرارمی‌گیرد امادرمواقعی که ازاین عنوان برای سازماندهی آن « رئیس » پیش بینی می‌شود .

دفتر باتوجه به کمیت و کیفیت فعالیت‌ها و اقتضای داشتن تقسیمات داخلی می‌تواند حداقل دارای ۴ «گروه» باشد . درهر حالت عمده پست‌های سازمانی یک دفتر در سطح کارشناسی خواهد بود .

۳ـ ۲ـ مدیریت

مدیریت ، سطح سازمانی است که انجام یک یا چند فعالیت متجانس از یک یا چند وظیفه در جهت اهداف وتکلیف سازمانهای وابسته به وزارتخانه‌ها (مؤسسات وشرکت‌های دولتی) در آن منظور می‌گردد . وظایف مدیریت می‌تواند درزمینه تحقیقاتی یامطالعاتی ویا اجرائی باشد . در راس مدیریت معمولاً « مدیر» پیش بینی می‌شود و درصورت اقتضا می‌تواند حداقل مشتمل برسه « اداره » باشد . درصورتی که وظایف «مدیریت » عمدتاًمطالعاتی و تحقیقاتی باشد و بیش ازنصف پست‌های سازمانی تشکیل دهنده آن «کارشناسی » باشند به اقتضای وجود تقسیمات داخلی در آن می‌تواند در برگیرنده حداقل سه «گروه » گردد .

۴ ـ ۲ـ مرکز به عنوان واحد تابعه ، نوعی تشکل سازمانی است که وظایفی در زمینه‌های تحقیقاتی مطالعاتی ، فرهنگی وآموزشی برای آن پیش بینی می‌گردد .

این تشکل سازمانی در مواردی که ضرورت‌های تشکیلاتی.و یا الزامات دیگر ایجاب نماید که اداره یک یاچند رشته فعالیت‌های متنوع درقالب یک واحدسازمانی منتهی با استقلال عمل بیشتری درمقام مقایسه یاسطوح سازمانی معمول نظیر « دفتر» یا «اداره کل » صورت پذیرد ، موضوعیت و موجودیت می‌یابد . درچنین شرایطی اصولاً عوامل اداری ومالی لازم البته بدون استقلال عمل کافی در مرکز استقرار می‌یابند و دراین صورت حجم سازمانی مرکز از اداره کل کمتر نخواهدبود .

۳ـاداره قسمت و گروه

سطوح سازمانی اداره ، قسمت و گروه علی الاصول به عنوان زیر مجموعه سطوح بالاتر از خود یعنی اداره کل ، دفتر و مدیریت مورد استفاده قرارمی‌گیرند.

۱ـ ۳ـ اداره :

اداره سطح سازمانی مشخصی است که یک یا چند فعالیت فرعی از فعالیت‌های اصلی یک سطح سازمانی بالاتر با عنوان « اداره کل » و یا «مدیریت » درآن منظور می‌گردد . ادار واحد تابعه اداره کل ویامدیریت است اما می‌تواند فارغ ازآنها نیز درحوزه شخصی مدیریت عالی دستگاه پیش بینی گردد . درراس این واحد سازمانی «رئیس » قرارمی‌گیرد.

۲ـ ۳ـگروه قسمت

گروه سطح سازمانی معینی است که انجام یک یا چند فعالیت از فعالیت‌های یک سطح سازمانی بالاتر ومعمولاً دفتر را درآن منظور می‌نمایند .این واحد که بعضاً تحت عنوان قسمت نیز نامیده می‌شود ، واحد تابعه دفتر است ودرراس آن « رئیس (کارشناس)» قرارمی‌گیرد . معمولاً درگروه به جز پست‌های « کارشناس » و « کاردان » عنوان دیگری پیش‌بینی نمی‌گردد .

واحدهای قانوناًمعمول در نظام تشکیلاتی‌دولت (سازماندهی وظایف در سطح کلان):

بنابرسنت دیرینه ناظر حاکم برسازماندهی وظایف اجرائی دولت و همچنین احکام قانونی ناشی از حقوق اساسی و قوانین عمومی کشور ، وظایف دولت دراولین قدم درقالب حقوقی و تشکیلاتی علیحده‌ای تحت عنوان « وزارت‌خانه » سازماندهی و تقسیم می‌گردد . اما وزارت خانه درشرایط مشخصی می‌توانند نسبت به انتزاع پاره‌ای ازوظایفی وماموریت‌های خود از بدنه اصلی وزارت خانه و سازماندهی و تشکل آنهادر انگاره های تشکیلاتی دیگری تحت عنوان «مؤسسه دولتی » و «شرکت دولتی » نیز حسب مورد اقدام کنند و یا دولت بخشی ازوظایف « غیراجرائی » و به تعبیری «**ستادی** » خود که درمقام عمل به همه وزارت خانه و نه به یکی از آنهامشخصاً مربوط می‌گردد را درقالب‌های تشکیلاتی که درادبیات تشکیلات دولت به « **مؤسسات مستقل** » مشهورند ، منظور نماید .

باتوجه به جمیع مطالب فوق می‌توان گفت واحدهای عرفاً وقانوناً معمول برای انجام وظایف اجرائی دولت به سه نوع « **وزارت خانه** » ، « مؤسسه دولتی » و « شرکت دولتی » تقسیم می‌شوند که ذیلاً نسبت به تعریف هریک و سپس توصیف وضعیت موجود تشکیلات اجرائی در رابطه با هریک از آنها اقدام می‌گردد:

۱ـ وزارت خانه

این تفکر که اداره امور عمومی و انجام مسوولیت‌های اجرائی دولتها جز از طریق تشکل عوامل انسانی و یگانه سازی منابع و نهایتاً ایجاد و بکارگیری سازمان و

تشکیلات درصورت واحدهای مشخص اداری باماهیت ، هویت ، شان و ویژگیهای ساختاری معین امکان پذیر نیست ، سابقه ای بس طولانی دارد .

مهمترین واحدسازمانی در تشکیلات همه دولتها، وزارتخانه است که درکشور مابراساس قانون ایجاد و به این عنوان نامیده می‌شود .وزارت خانه عالیترین ارگان اجرائی است که باقصد تحقق یک یاچند هدف دولت به وجود می‌آید و درراس آن وزیرقرارمی‌گیرد.

این مفهوم تشکیلاتی از زمان قاجاریه درکشور مامعمول و پس از مشروطیت بامعنا و محتوایی جدید در تشکیلات اجرائی دولت مورد استفاده قرارگرفت و درقوانین سنوات اخیر (قانون اساسی و قوانین موضوعه) به عنوان مهمترین ارگان دولتی تثبیت و تایید گردید .

مهمترین خصیصه وزارت خانه آن است که برای انجام وظایف اجرائی دولت و درمقام عالیتری تشکل سازمانی مورد استفاده قرارمی‌گیرد .

مؤسسه دولتی

واحدسازمانی مشخصی است که براساس قانون ایجاد ، عنوان وزارت خانه ندارد وتوسط دولت اداره می‌شود .به لحاظ تشکیلاتی مؤسسه دولتی انگاره سازمانی علیحده‌ای است که به منظور انجام وظایفی ایجاد می‌گردد که :

اولاً درزمره تکالیف دولت قرار دارد و به اصطلاح درجمله وظایف حاکمیتی دولت قرار دارد وثانیاً درسطح کل کشور (درسطح ملی) مطرح می‌باشد و ثالثاً امکان مداخله بخشهای غیردولتی درآن وجود ندارد و رابعاً دولت از انجام آن قصد سود و

انتفاع ندارد .

به یک اعتبار مؤسسات دولتی را می‌توان به دودسته کلی تقسیم نمود :

۱-۲- مؤسسات دولتی مستقل

منظور مؤسساتی است که برای انجام وظایفی به وجود می‌آیند که مشخصاً باوظایف هیچیک ازوظایف وماموریتهای وزارت خانه‌ها ارتباط و وابستگی ندارند و ازطرفی به دلیل ماهیت ستادی ومدیریتی آنها قابل تشکل و سازماندهی دروزارت خانه علیحده‌ای نیز نیستند . یا به دلایل پاره‌ای ملاحظات قانون اساسی ویابین‌المللی شایسته و مقرراست زیر نظر عالیترین مقام اجرائی کشور اداره شوند . درحال حاضر مؤسسات عمده ذیل دراین زمره قرارمی‌گیرند:

- **سازمان امورادارى واستخدامى كشور** : مسئول مراقبت درحسن اجرای قوانین و مقررات استخدامی کشور وانجام بررسیهای لازم به منظور ایجاد و برقراری خط مشی ها و نظامات صحیح و ترقی درزمینه اموراداری واستخدامی ،تشکیلات و روشها و آموزش کارمندان دولت .

- **سازمان برنامه و بودجه** :استقرار نظام برنامه‌ریزی و بودجه بندی و نظارت برای پیشرفت و توسعه کشور وتنظیم و اشاعه ضوابط فنی ومعیارهای لازم برای اجراء طرحهای عمرانی انجام و گسترش مطالعات و بررسیهای اقتصادی و توسعه فعالیت‌های آماری ، هدف این سازمان راتشکیل می‌دهد .

- **سازمان حفاظت محیط زیست** : جلوگیری از هرگونه تخریب ، درهم ریختگی و نابسامانی در محیط زیست و نظامهای زیستی کشور و ترمیم و بهسازی اثرات سوء گذشته درمحیط زیست رسالت این سازمان می‌باشد .

ـ **سازمان تربیت بدنی جمهوری اسلامی ایران :** هدف این سازمان ، پرورش نیروی جسمانی و تقویت روحیه سالم درافراد کشوراست .

ـ **سازمان انرژی اتمی ایران :** استفاده از اشعه و انرژی اتمی در صنایع ، کشاورزی ، خدمات و ایجاد نیروگاههای اتمی و کارخانه‌های شیرین کن آب شور و تولید مواد اولیه مورد نیاز صنایع اتمی وایجاد زیربنای علمی و فنی لازم برای اجرای طرحهای مزبور ، هدف این سازمان را تشکیل می‌دهد .

ـ**کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران**

ـ **نهاد ریاست جمهوری**

۲ـ۲ـ مؤسسات دولتی وابسته :

مؤسساتی که وظایف هریک از آنها بخشی از وظایف یک وزارت خانه بخصوص است که بنا به دلایل و تحت شرایط مشخصی از بدنه اصلی وزارت خانه منتزع و در کنار وزارت خانه در قالب یک انگاره تشکیلاتی علیحده سازماندهی اداره می‌گردد .

این مؤسسات درعین حال که دارای استقلال اداری ومالی اند ، چون معمولاً رئیس آنها توسط وزیر وزارت خانه مربوطه انتخاب می‌شودو به طور غیرمستقیم تحت نظارت عالیه وی قرار دارد، نوعی وابستگی به آن وزارت خانه را باخود دارد . درحال حاضر بیش ازهشتاد مؤسسه دولتی وابسته درتشکیلات دولت وجود دارد که دربحث تفصیلی وزارت‌خانه‌ها حسب مورد به آنها اشاره خواهد شد .

۳ـ شرکت دولتی :

شرکت به طور کلی قالبی است که امکان وفرصت تجمع و به کارگیری سرمایه اشخاص حقیقی و حقوقی مختلف را به منظور انجام اقدامات تولیدی وتجاری وتحقق هدف معینی یعنی کسب سود فراهم می‌آورد .

به عبارت دیگر شرکت پدیده‌ای است که باسرمایه اشخاص حقیقی وحقوقی (سرمایه‌مالی وسایر اشکال سرمایه) تشکیل می‌گردد به گونه‌ای که همه درمنافع آن (باتوجه به شرایط و ضوابط مقرر) شریک باشند .

ذکر این نکته لازم است که دولت مانه واضع شرکت است و نه تنها دارنده شرکت دولتی می‌باشد . همه دولت‌ها متناسب با ایدئولوژی سیاسی اقتصادی خود و شرایط جامعه تحت اداره خود دارای این انگاره تشکیلاتی بوده و بخشی از تولید ناخالص مالی خود را ازاین طریق تولید می‌کنند .

شرکت دولتی واحدسازمانی مشخصی است که با اجازه قانون به صورت شرکت ایجاد و بیش از پنجاه درصد از سرمایه و یاسهام آن متعلق به دولت باشد ویا توسط دادگاه ذیصلاح مصادره و ملی شده وبیش از پنجاه درصد سرمایه‌آن دراختیار دولت قرارگرفته باشد .

دولت در شرایطی اقدام به تأسیس و تشکیل شرکت اقدام می‌کند که وظایف و ماموریت‌های مورد نظر دارای ویژگیهای خاصی به شرح زیر باشد:

ـ وظایف مورد نظر ماهیتاً تجاری (مستلزم بده و بستان ، خرید و فروش وعملیات اقتصادی مرتب ومفصل) و سودآور (همراه بامنفعت و ارزش افزوده) باشد .

ـ انجام وظایف مورد نظر مستلزم رقابت دربازارهای ملی یابین‌المللی باشد .

ـ انجام وظایف مورد نظر مستلزم سرعت عمل در تصمیم گیری و انجام امور لازم فارغ از مقررات و رویه‌های اداری دست وپاگیر باشد .

ـ انجام وظایف مورد نظر مستلزم دستیابی و استفاده از تکنولوژی پیچیده مورد در بازارهای جهانی باشد .

ـ انجام وظیفه یا وظایف مورد نظر مستلزم به کارگیری و بسیج نیروهای انسانی متخصص و سرمایه گذاری اولیه کلان باشد .

درحال حاضر تعداد بسیارزیادی شرکت دولتی درتشکیلات اجرائی دولت جمهوری اسلامی ایران وجود دارد که به دودسته شرکت‌های اصلی دولتی و شرکتهای فرعی یا تابعه تقسیم می‌شوند:

ـ شرکت های اصلی شرکتهایی هستند که به موجب قانون برای انجام وظایفی با مشخصات پیش گفته و ابتداً به وجود می‌آیند مانند شرکت ملی نفت ، شرکت ملی فولاد ، شرکت مخابرات و شرکت هواپیمایی جمهوری اسلامی ایران .

ـ شرکت های تابعه یافرعی :

شرکت هایی که باسرمایه شرکت های اصلی دولتی ایجاد می‌گردند تیز تازمانی که بیش از ۵۰٪ سرمایه یاسهام آنها متعلق به شرکت دولتی ایجاد کننده باشد ، شرکت دولتی شناخته می‌شود که این شرکت را تابعه یا فرعی می‌نامیم .

معمولاً اجازه تشکیل شرکت تابعه وفرعی را قانونگذار در اساسنامه شرکت اصلی به آن می‌دهد که تحت ضوابط وشرایطی نسبت به آن اقدام نماید .

شرکت هایی چون شرکت صید صنعتی و شرکت بازرگانی شیلات درزمره شرکتهای تابعه شرکت سهامی شیلات ایران به عنوان شرکت اصلی دولتی‌اند و یاشرکت های ملی حفاری ایران ، شرکت ملی نفتکش و شرکت ملی کالا شرکت‌های

تابعه و فرعی شرکت ملی نفت‌اند.

وضعیت وزارت خانه‌ها، مؤسسات و شرکتهای دولتی درتشکیلات موجود دولت:

برای آشنایی بیشتر و سهل تر باکم و کیف واحدهای اجرائی تشکیل دهنده بخش اجرائی دولت به نظر می‌رسد شایسته باشد ، عالیترین ارگانهای اجرائی یعنی وزارت‌خانه‌ها را طبقه بندی و ضمن آشنائی با وزارت خانه تشکیل دهنده هر طبقه با ماموریتهای اصلی هر وزارت خانه وواحدهای وابسته (مؤسسات و شرکتهای دولتی) به هریک آشنا گردیم . بدین ترتیب طبقات مختلف وزارت‌خانه‌های دولت جمهوری اسلامی ایران را به شرح زیر مورد بررسی قرار می‌دهیم :

الف : وزارت خانه‌های عهده‌دار امورفنی وعمرانی :

این گروه از وزارت خانه اساساً عهده‌دار تأمین « **زیر ساخت‌های اقتصادی**» هستند . زیرساخت اقتصادی عاملی است که اقتصاد هر کشور برآن استوار می‌گردد و ازآن قوام می‌گیرد .انرژی (به ویژه انرژی الکتریکی) ، راه وحمل ونقل ، آب ، زمین وارتباطات.(عوامل عمده تولید اطلاعات) مهمترین زیرساخت‌های اقتصادی اند. وزارت خانه‌های زیر رامی‌توان درزمره وزارت‌خانه‌های این طبقه قرارداد :

۱ـ وزارت نیرو:

تأمین موجبات حداکثر استفاده ازمنابع انرژی و آب کشور وهمچنین تهیه و

تأمین انرژی و آب کشور وهمچنین تهیه و تأمین انرژی وآب براي انواع مصارف اعم از صنعتی ، کشاورزی ، روستائی شهری وحمل ونقل ، هدف این وزارتخانه را تشکیل می‌دهد . مهمترین وظایف این وزارت خانه عبارتند از :

- بررسی ومطالعه و تحقیق درباره انواع انرژی و تنظیم برنامه‌های کوتاه مدت و دراز مدت برای استفاده از منابع مختلف وبرآورد میزان قابل تولید انواع انرژی وهمچنین برآورد میزان احتیاجات کشور به انرژی
- مطالعه و تحقیق برای شناسائی و دراختیار گرفتن انرژی دست نیافته
- نظارت برنحوه استفاده از انواع انرژی وهمچنین تعیین و تصویب نحوه مصرف و نرخ انواع انرژی درداخل کشور
- تهیه و اجرای طرحهای لازم درزمینه احداث نیروگاههای تولید برق وایجاد شبکه‌های انتقال و توزیع برق و تأسیسات شیرین کردن آب شور
- انجام مطالعات به منظور شناخت منابع آب کشور اعم ازسطحی و زیرزمینی برای تهیه برنامه‌های چگونگی بهره‌برداری ازآنها
- احداث تأسیسات مربوط به آب و اجرای قانون آب

* مؤسسات و شرکتهای زیر به این وزارتخانه وابسته‌اند:

- کلیه شرکت‌های آب وفاضلاب درسطح کشور که خود به شرکت آب وفاضلاب کشور وابسته‌اند.
- کلیه شرکت های برق منطقه‌ای
- شرکت سهامی تولید و انتقال نیروی برق ایران (توانیر)
- شرکت سهامی خدمات مهندسی برق (مشانیر)
- شرکت خدمات مهندسی آب (مهاب)

- شرکت سهامی ساختمان سد و تأسیسات آبیاری (سابیر)
- شرکت سهامی ساخت و تهیه کالای برق ایران (ساتکاب)
- سازمان تحقیقات منابع آب (تهاب)

۲ـ وزارت راه وترابری:

تأمین راههای ارتباطی کشور اعم از زمینی (راه و راه‌آهن) و راههای دریایی و هوائی و اداره امور ترابری کشور وپی ریزی سیاست جامع هماهنگ برای آن و توسعه و تجهیز گسترش ونگاهداری تأسیسات زیربنائی آن ، هدف این وزارت خانه است .

وظایف اساسی این وزارت خانه به شرح زیر قابل ذکراند:

- مطالعه ، تهیه و تنظیم برنامه‌های جامع وهماهنگ به منظور تعیین خط مشی‌های اجرائی در زمینه ترابری کشور واجرای آنها.
- احداث ،توسعه ، بهره‌برداری و بنادر وفرودگاهها
- تهیه وتنظیم ضوابط ومعیارهای لازم برای احداث ونگاهداری تأسیسات زیربنائی باتوجه به مقتضیات و پیشرفتهای وسایل ترابری و نظارت براجرای آنها
- بررسی روشهای ساختمان ، نگاهداری وبهره‌برداری راهها، راه‌آهن ، بنادر و فرودگاهها
- بررسی نیازمندی ها و شناسائی مجموع قدرت و ظرفیت ترابری کشور اعم ازراهها ، راه‌آهن ، راههای آبی ، راههای هوائی و خطوط لوله به منظور تهیه برنامه‌ها وارائه توصیه‌های لازم به سازمانهای مربوطه

ـ بررسی نیازمندی های کشور از نظر خدمات خاک شناسی وشناسائی مصالح ساختمانی و تجهیز وتوسعه آزمایشگاههای مربوط وعرضه وفروش خدمات به بخش عمومی وخصوصی از طریق آزمایشگاه فنی و مکانیک خاک

ـ انجام کلیه امور مربوط به خدمات هواشناسی کشور

ـ تصدی حمل ونقل هوائی مسافر وبار ومحصولات پستی درداخل وخارج کشور

ـ اجاره دادن ماشین‌آلات راهسازی و ساختمانی که قانوناً در اختیار این وزارت است .

* مؤسسات و شرکت‌های زیر به وزارت راه و ترابری وابسته‌اند:

ـ سازمان هواشناسی کشور

ـ سازمان هواپیمایی کشوری

ـ شرکت سهامی راه‌آهن جمهوری اسلامی ایران

ـ شرکت سهامی آزمایشگاه فنی و مکانیک خاک

ـ شرکت سهامی تولیدی تجهیزات ایمنی راهها

ـ شرکت حمل ونقل جمهوری اسلامی ایران

ـ شرکت سهامی حمل ونقل بین‌المللی جمهوری اسلامی ایران

ـ شرکت هواپیمایی جمهوری اسلامی ایران

ـ شرکت خدمات هوائی آسمان

۳ـ وزارت پست و تلگراف وتلفن:

فراهم آوردن تسهیلات لازم به منظور استفاده عمومی از وسایل پستی و مخابراتی برای ارتباط داخلی و ارتباط باکشورهای خارجی هدف این وزارت خانه است .

این دستگاه درراستای تحقق هدف خویش وظایف عمده ذیل را برعهده دارد :

- تصویب برنامه‌ها و طرحهای ایجاد و توسعه سرویسهای پستی و مخابراتی داخلی وبین‌المللی براساس نیازهای کشور و نظارت براجرای آنها.
- تأسیس وتوسعه سرویسهای پستی وبهره‌برداری ونگهداری آنها
- تأسیس وتوسعه شبکه های مخابراتی کشور طبق قوانین مربوطه
- تأمین اجرای تعهدات مربوط به قراردادهای بین‌المللی پستی و نظارت براجرای قراردادهای مخابراتی که دولت ایران متعهد به اجرای آنهاست .
- تنظیم و حفظ روابط ایران با اتحادیه‌های بین‌المللی پستی و مخابراتی و مجامعی که وزارت پست و تلگراف وتلفن درفعالیت‌های آنها ذینفع می‌باشد .

* سازمانهایی که به وزارت پست و تلگراف و تلفن وابسته‌اند:
- شرکت مخابرات جمهوری اسلامی ایران
- شرکت پست جمهوری اسلامی ایرن
- مرکز سنجش از دور ایران

۴ـ وزارت مسکن وشهرسازی:

اتخاذ و اعمال سیاست‌ها و تنظیم برنامه‌های جامع و هماهنگ برای تعیین

مراکز جمعیت و ایجاد تعادل مطلوب بین جمعیت و وسعت شهرها درکشور ، تأمین مسکن وتوسعه و بهبود استانداردهای کمی وکیفی مسکن باتوجه به هدفها و مقتضیات اقتصادی و اجتماعی کشور و همچنین ایجاد هماهنگی و تمرکز درتهیه و اجرای برنامه‌های شهرسازی و ساختمانهای دولتی ، هدف این وزارت خانه است .

این دستگاه برای تحقق اهداف خود ، وظایف عمده زیر را انجام می‌دهد:

- تعیین استانداردهای مسکن ، ساختمانهای دولتی وتأسیسات شهری
- بررسی مستمر نیازمندیهای مسکن ، ساختمانهای دولتی ، خانه‌های سازمانی و تهیه برنامه‌های مورد لزوم
- تهیه معیارهاو ضوابط آئین‌نامه‌های شهرسازی
- تهیه طرح جامع و تفصیلی برای هریک از شهرها باتوجه به ضوابط و استانداردهای مصوب و تعیین ضوابط برای تهیه نقشه‌های هادی و اعلام آن به وزارت کشور
- نظارت برفعالیت‌های شهرسازی بخش خصوصی ازحیث رعایت معیارها و ضوابط شهرسازی
- تهیه و اجرای طرحهای تأمین مسکن و خانه سازی که بااعتبارات دولت انجام می‌شود
- اجرای طرحهای مربوط به خانه‌های سازمانی به صورت مستقل
- تهیه و اجرای طرحهای ساختمانهای دولتی
- اجرای طرحهای عمران شهری دردست اجرا و تهیه و اجرای طرحهایی که انجام آنها از طرف وزارت خانه و سازمانهای ذیربط درصورت قبول وزارت مسکن و شهرسازی به آن ارجاع می‌شود .

ـ تهیه و تنظیم موازین واستانداردهای فنی و مشخصات مربوط برای ساختمانها و مسکن و تحقیق و بررسی مسائل مربوط به ساختمان و مصالح ساختمانی و نیز تهیه استانداردهای لازم برای مصالح سازمانی باهمکاری مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران .

ـ اجرای مفاد قانون اراضی شهری و آئین نامه‌های مربوط

* سازمانهای زیر به این وزارت وابسته‌اند:

ـ سازمان مسکن

ـ سازمان زمین شهری

ـ شرکت سهامی تأسیسات ساختمانی (تسیس)

ـ شرکت کارخانجات خانه سازی ایران

ـ شرکتهای عمران شهرهای جدید

ـ مرکز تحقیقات ساختمان ومسکن

۵ـوزارت کشاورزی:

فراهم آوردن موجبات بهبود و ازدیاد تولید انواع محصولات کشاورزی درجهت بهبود نسبی شاخص تغذیه و افزایش متوسط درآمد سرانه شاغلین بخش کشاورزی به منظور نیل به خودکفائی درتأمین نیازهای کشور ، هدف این وزارت است .

این وزارت در این رابطه وظایف عمده زیر راانجام می‌دهد:

ـ تعیین سیاستها و خط مشی های بهره‌برداری اززمین و تنظیم الگوهای کشت

متناسب‌با شرایط اقلیمی مناطق مختلف کشور

ـ اتخاذ تدابیر لازم به منظور فراهم آوردن امکانات استفاده از تسهیلات اعتباری بانک کشاورزی و سایر منابع درجهت افزایش تولید محصولات کشاورزی

ـ تنظیم واجرای برنامه‌های مربوط به بهبود و افزایش تولید محصولات کشاورزی در چهارچوب برنامه‌های عمرانی و توسعه اقتصادی وسیاستهای دولت

ـ انجام تحقیقات علمی و اقتصادی درزمینه‌های مختلف کشاورزی وانتشار نتایج حاصل از آن

ـ انجام بررسیها و اقدامات لازم در زمینه تهیه ، تولید و توزیع انواع نهال و بذر متناسب باشرایط آب و هوائی وکشاورزی مناطق مختلف کشور وتعیین ضوابط مناسب .

ـ انجام تحقیقات مربوط به آفات و بیماریهای گیاهی و محصولات کشاورزی و تعیین بهترین روشهای پیشگیری و مبارزه باآنها

ـ انجام تحقیقات و بررسیهای حاصلخیزی خاک و شناسائی و طبقه بندی و مطالعات و اقدامات مربوط به حفظ و حمایت و تعیین بهره‌دهی اراضی کشاورزی

ـ تمرکز و اداره امور مربوط به آموزش حرفه‌های کشاورزی کشور و بسط وتوسعه آن به منظور تربیت نیروی انسانی ماهر ومتخصص مورد نیاز بخش کشاورزی

ـ نشر ترویج نتایج حاصل ازبررسیها و تحقیقات و ارائه راهنمائیها و آموزشهای لازم به منظور آشنا ساختن دست اندرکاران بااصول و فنون جدید کشاورزی وارتقاء دانش وآگاهیهای حرفه‌ای کشاورزان و باغداران

ـ تأمین وتوزیع نهاده‌های کشاورزی چون کود ، سم ، بذر ،نهال ، ماشین‌آلات و ... و ارائه خدمات فنی

ـ توسعه مکانیزاسیون کشاورزی باتوجه به خصوصیات وویژگیهای اقلیمی و فرهنگی مناطق مختلف

ـ اداره امور هیئت‌های هفت نفره واگذاری زمین

* سازمانهای زیر به وزارت کشاورزی وابسته‌اند:

ـ سازمان آموزش کشاورزی

ـ سازمان پنبه و دانه‌های روغنی ایران

ـ سازمان حفظ نباتات

ـ سازمان مرکزی تعاون روستائی ایران

ـ سازمان تحقیقات کشاورزی

ـ بنگاه توسعه ماشین‌های کشاورزی

ـ شرکت سهامی پخش کودشیمیایی و تولید سم

ـ شرکت سهامی تولید ، تهیه و توزیع بذر و نهال

ـ شرکت سهامی هواپیمائی خدمات ویژه

ـ شرکت سهامی کشاورزی سفید رود

ـ شرکت سهامی کشت و صنعت نیشکر هفت تپه

ـ شرکت کشت و صنعت جیرفت

ـ سازمان عمران قزوین

ـ سازمان چای کشور

ـ شرکت توسعه نیشکر و صنایع جانبی آن

۶ـ وزارت جهاد سازندگی :

حفظ ، حمایت ، احیاء ، گسترش و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع و منابع آبزی و فراهم ساختن موجبات تأمین پروتئین حیوانی مورد نیاز جامعه و عمران و توسعه روستاها و مناطق عشایر و همچنین حفظ واحیاء ذخایر ژنتیکی دام کشور و تأمین بهداشت دام به منظور افزایش کمی وکیفی فرآورده‌های دامی ، اهداف این وزارت را تشکیل می‌دهد .

این دستگاه درجهت تحقق اهداف خود عهده‌دار وظایف عمده زیر است :

ـ تعیین سیاست‌ها، خط مشی هاو برنامه‌های عمران وتوسعه روستاهاو مناطق عشایری و.صیادی کشور

ـ تعیین سیاست‌ها، خط مشی هاو برنامه‌های مربوط به اموردام ومنابع طبیعی تجدید شونده

ـ اتخاذ روشهاو تدابیر لازم در زمینه حفظ ، حمایت و بهره‌برداری صحیح ازجنگل هاو مراتع طبیعی دست کاشت ، ترویج جنگل کاری و همچنین احیای جنگل هاو مراتع مخروبه و جلوگیری ازانهدام آنها

ـ تهیه واجرای طرحهای بزرگ جنگل کاری و جنگل داری و مرتع داری واصلاح مراتع و ایجاد پارکهای جنگلی و تفریحگاههای طبیعی

ـ تهیه واجرای طرحهای لازم در زمین آبخیزداری و حفاظت از خاک و تثبیت شنهای روان و بیابان زدائی

ـ اتخاذ تدابیر و انجام اقدامات لازم درجهت حفظ ، احیاء توسعه و تکثیر وبهره‌برداری مناسب ازمنابع‌آبزی آبهای تحت حاکمیت جمهوری اسلامی ایران با رعایت قوانین مربوطه ـ انجام بررسیهای لازم به منظور برآورد نیاز کشور به

محصولات دامی

- اتخاذ تدابیر لازم در جهت حفظ منابع دام و طیور و اصلاح نژاد دام وتدوین نظام بهره‌برداری وتولید دامی

- تهیه ، تدارک و توزیع علوفه و سایرنهاده‌های دامی

- تأمین بهداشت دام کشور و فرآورده‌های مربوط .

- انجام تحقیقات لازم به منظور شناسائی و تشخیص طرق مبارزه با بیماریهای مشترک انسان و دام و تهیه مایه و سرمها و سایر مواد بیولوژیکی لازم

- تنظیم بازار دام ، طیور ، گوشت و متنوعات آن درجهت حمایت از تولید کنندگان‌و مصرف کنندگان .

- احداث تأسیسات مناسب برای عشایر از قبیل آبشخور ، پناهگاه ، انبارهای ذخیره علوفه و ایستگاههای استقرار دام و کشتارگاههای صنعتی و همچنین ارائه خدمات سیار دامپزشکی و سایر خدمات حمایتی و ترویجی لازم به عشایر دامدار

- برنامه‌ریزی و انجام اقدامات لازم به منظور توسعه و تشویق زبنورداری

- برنامه‌ریزی ، طراحی ، احداث ، توسعه ونگهداری راههای روستائی وارتباط آن به اولین جاده فرعی یااصلی کشور وهمچنین گذرگاههای عشایری

- سیاست گذاری ، برنامه‌ریزی ، احداث ، توسعه ونگهداری شبکه‌های آب آشامیدنی روستاهها

- برنامه‌ریزی و احداث ونگهداری ابنیه و تأسیسات عمومی خدماتی موردنیاز روستاها(حمام کشتارگاه ، غسالخانه ورختشویخانه)

- اتخاد تدابیر لازم در جهت ایجاد و گسترش صنایع روستایی

* سازمانهای زیر به وزارت جهاد سازندگی وابسته‌اند:

- شرکت سهامی شیلات ایران
- سازمان امور عشایر
- شرکت سهامی طیور کشور
- شرکت سهامی صنایع شیر ایران
- شرکت سهامی گوشت کشور
- شرکت سهامی تولید ، تهیه و توزیع علوفه (صندوق عمران مراتع سابق)
- مؤسسه تحقیقات جنگل و مرتع
- شرکت‌های بهره‌برداری از جنگل (چوب فریم، نکاچوب، نوشهر چوب وشفارود)
- سازمان دامپزشکی کشور
- مؤسسه سرم سازی رازی (حصارک)

ب - وزارت خانه‌های عهده‌دار امور صنعتی وتولیدی

ماموریت اساسی این گروه از وزارت خانه‌های دولت جمهوری اسلامی ایران، سیاستگزاری برنامه‌ریزی، هدایت و راهبری و عنداللزوم اداره واحدهای صنعتی و تولیدی کشور است. به تعبیری اقدامات یادشده را درخصوص کم وکیف تولید کالاهای صنعتی انجام می‌دهند.

وزارت خانه‌های این گروه به شرح زیر قابل معرفی‌اند:

۱- وزارت صنایع سنگین

وزارت صنایع سنگین به منظور برنامه‌ریزی، هماهنگی، توسعه، ایجاد، بهره‌برداری و یا حمایت و هدایت آن دسته از صنایعی که درحوزه فعالیت‌های، ریخته‌گری، آهنگری، ماشین‌سازی، ساخت موتور ومحرکها، نورد، ساخت و مونتاژ انواع وسایل نقلیه وصنایع فلزی استاتیک قراردارند تأسیس گردیده است.

به یک تعبیر دیگر این وزارت برنامه‌ریزی، هماهنگی، توسعه یا ایجاد و بهره‌برداری ازآن دسته صنایعی را برعهده دارد که تولیدکننده کالاهای سرمایه‌ای capital goods هستند. کالاهای سرمایه‌ای مصنوعاتی هستند که حکم سرمایه داشته درشکل ابزار کار ظاهر می‌شوند که مصرف کننده آنها سرمایه‌گذاران هستند. مانند انواع ماشین‌آلات صنعتی، ابزار تولید و خودروها.

وزارت مذکور وظایف عمده ذیل را در راستای تحقق هدف خود برعهده‌دارد:

- بررسی نیاز کشور درزمینه صنایع سنگین و تهیه طرحهای لازم جهت ایجاد ونوسازی و مدیریت صنایع سنگین.

- جمع‌آوری اطلاعات مربوط به طرحها و سیستم‌های صنعتی ، بهره‌برداری وارزیابی آنها و تنظیم آمار لازم.
- تهیه لوازم و آئین‌نامه ضوابط مربوط به صنایع سنگین و نظارت براجرا به منظور کنترل فعالیت‌های صنایع سنگین و ارائه راهنماییهای فنی واقتصادی.
- تدوین و اجرای برنامه‌های آموزشی وپژوهشی درزمینه‌های مربوط باهماهنگی ارگانهای ذیربط و رعایت مقررات و ضوابط مربوط
- همکاری باموسسات علمی و فنی داخلی و بین‌المللی وعضویت و شرکت درمجامع بین‌المللی با رعایت قوانین و مقررات مربوط
- همکاری باموسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی به منظور تعیین استاندارد برای تولیدات مربوط .

* سازمانهای زیر به وزارت صنایع سنگین وابسته‌اند:
- شرکت بازرسی مهندسی و صنعتی ایران
- سازمان گسترش ونوسازی صنایع ایران

۲ـ وزارت معادن وفلزات:

توسعه فعالیت‌های زمین‌شناسی واکتشاف و تجهیز و بهره‌برداری از معادن وایجاد و گسترش و بهره‌برداری ازصنایع متالوژی (تولید فلز ونورد) و پیشبرد امور معدنی در چهارچوب سیاست‌های اقتصادی کشور ، هدف این وزارت خانه است .
به عبارت دیگر بخشی ازفلسفه وجودی این ارگان عالی اجرائی ، سیاستگزاری ،

برنامه‌ریزی راهبری و حسب مورد اداره واحدهای تولید کننده کالاهای واسطه‌ای ونیم‌ساخته است. کالاهایی که دربسیاری موارد حکم خوراک صنعتی برای دیگر واحدهای صنعتی را پیدا می‌کنند همچون فولاد و انواع ورق آهن، آلومینیم، مس، روی، سرب و...

وزارت معادن و فلزات درجهت تحقق اهداف سازمانی خویش عهده‌دار وظایف اساسی زیر است:

- تدوین و تنظیم سیاست‌هاو خط مشی و برنامه‌های زمین شناسی و اکتشاف و تجهیز و بهره‌برداری از معادن و صنایع متالوژی کشور
- انجام بررسیهای زمین شناسی و اکتشافی و مطالعه ذخایر معدنی به منظور شناسایی امکانات بالقوه کشور به استثنای نفت و گاز
- احداث و گسترش ونوسازی واحدهای متالوژی ومعدنی
- بهره‌برداری ازمعادن و واحدهای تولیدی متالوژی تحت مدیریت دولت
- همکاری درتهیه طرحهای مربوط به استحصال مواد فرعی و به دست آمده از تولید مواداولیه و وسایل معرفی وفرعی و درصورت لزوم اجرای این قبیل طرحهابا رعایت قوانین و مقررات مربوطه
- اجرای قوانین و آئین‌نامه‌های معادن و تهیه و اجرای ضوابط مربوط به فعالیت‌های متالوژی و ارائه راهنمایی های فنی
- همکاری با مؤسسه استاندار و تحقیقات صنعتی به منظور تعیین استانداردها برای تولیدات مربوطه

* سازمانهای زیر به وزارت معادن و فلزات وابسته‌اند:
- سازمان زمین شناسی کشور
- شرکت ملی فولاد ایران
- شرکت ملی صنایع مس ایران
- شرکت سرب و روی ایران
- شرکت سهامی تولید آلومینیم ایران (آلومکو)
- شرکت ملی اکتشافات معدنی ایران
- شرکت سهامی کل معادن ایران

۳ـ وزارت صنایع

فراهم آوردن موجبات گسترش و پیشبرد امور صنعتی درزمینه صنایع سبک و مصرفی کشور هدف و فلسفه وجودی این وزارت خانه را تشکیل می‌دهد.

به تعبیری دیگر سیاستگزاری ، برنامه‌ریزی ، هدایت و حمایت و عنداللزوم اداره و مدیریت واحدهای صنعتی فعال در امور صنعتی سبک و مصرفی (تولیدکننده کالاهای مصرفی) هدف و رسالت این ارگان عالی اجرائی درتشکیلات دولت است.

کالاهای مصرفی به آن دسته ازمصنوعات اطلاق می‌گردد که اولاً بلافاصله بعد از تولید قابل مصرف باشند و معمولاً نیازی به پروژه‌های تکمیلی ندارند و ثانیاً مورد مصرف عموم مردم بوده و تأمین کننده نیازهای خانوارهای کشاورزی :

وزارت صنایع درجهت تحقق هدف خودوظایف عمده زیر را برعهده دارد:

- تنظیم سیاست‌ها و خط مشی و برنامه‌های مربوط به بخشی صنعتی ذیربط

- اجرای برنامه‌های خاص صنعتی مربوط دربخش دولتی
- نظارت برفعالیتهای صنعتی مربوط دربخشهای غیردولتی
- تنظیم ضوابط واجرای مقررات لازم به منظور تشویق وحمایت سرمایه گذاران و صاحبان صنایع غیر دولتی در بخش مربوط
- توسعه کلی و بهبود کیفی صنایع دستی و کمک به تولیدکنندگان و دست اندرکاران این بخش
- انجام تحقیقات صنعتی و تهیه استانداردهای انواع تولیدات به ویژه محصولات صنعتی
- مشارکت درایجاد نواحی و شهرهای صنعتی به منظور ایجاد زیربنای لازم و ضروری جهت توسعه سریع و مؤثر فعالیت‌های صنعتی کشور
- جمع‌آوری آمارها و اطلاعات تخصصی صنعتی
- قبول عضویت و شرکت درسازمانها ومجامع بین‌المللی مربوط به امور صنعتی ذیربط

* سازمانهای زیر به وزارت صنایع وابسته‌اند:
- مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران
- سازمان صنایع دستی ایران
- سازمان صنایع ملی ایران
- شرکت شهرکهای صنعتی ایران
- شرکت سهامی دخانیات ایران
- شرکت سهامی عام نساجی مازندارن
- شرکت سهامی سیمان سپاهان

۶ـ وزارت نفت:

هدف ازتشکیل این وزارت اعمال اصل مالکیت و حاکمیت دولت بر ذخائر و منابع نفت و گاز کشور و صنایع و تأسیسات نفت ، گاز و پتروشیمی است . به طور کلی صنعت نفت که تولید کننده کالاهای نفتی وپتروشیمی است ،تحت مدیریت عالی این وزارت قرارمی‌گیرد . این وزارت که بعد از پیروزی انقلاب اسلامی براعداد وزارت خانه‌های دولت افزوده شد در جهت تحقق هدف خود وظایف اساسی زیر را انجام می‌دهد :

ـ صیانت ذخایر و بهره‌برداری صحیح و مناسب از منابع نفت و گاز کشور

ـ نگهداری وحفظ تأسیسات صنایع نفت ، گاز وپتروشیمی و سایر تأسیسات وابسته

ـ کوشش دربسط تکنولوژی ودانش صنعتی مربوط درجهت خود کفائی هرچه بیشتر و بی‌نیازی از خارج

- نظارت برامور مربوط به صادرات نفت و فرآورده‌ای نفتی ، گازو محصولات پتروشیمی و وابسته و قراردادهای مربوط به امور فوق وسایرقراردادها.

ـ هماهنگی عملیات و فعالیت‌های واحدهای مختلف صنایع مختلف صنایع نفت ، گاز و پتروشیمی و ایجاد و حفظ هماهنگی باسازمانهای دیگر دولتی وسیاست انرژی کشور.

ـ تعیین و تلفیق برنامه‌های عملیاتی ، مالی و بازرگانی شرکتهای وابسته و تدوین و تنظیم برنامه جامع در قالب برنامه‌های ملی

ـ برنامه‌گذاری اجرای طرحهای بزرگ سرمایه‌ای و نحوه تأمین منابع مالی لازم

ـ نظارت و سرپرستی روابط بین‌المللی ونظارت برامور نمایندگیهای وزارت نفت

درخارج ازکشور

- نمایندگی ایران در مجامع نفتی بین المللی

* سازمانهای زیر به وزارت نفت وابسته‌اند:

- شرکت ملی نفت ایران
- شرکت ملی گاز
- شرکت ملی صنایع پتروشیمی ایران
- شرکت خدمات هلیکوپتری
- شرکت ملی پالایش وپخش

ج : وزارت خانه‌های عهده‌دار امورفرهنگی وآموزشی

هدف ومامورِیت اساسی این گروه از وزارت خانه‌ها درتشکیلات دولت جمهوری اسلامی ایران تعلیم و تربیت کودکان ، نوجوانان و جوانان کشور وتأمین نیروی انسانی موردنیاز بخش های مختلف فعالیت‌های اجتماعی و اقتصادی است . همچنین اداره امورفرهنگی کشور مسئولیت این گروه از وزارت خانه‌هاست . وزارت خانه‌های ذیل دراین گروه قرارمی‌گیرند:

۱ـ وزارت آموزش وپرورش

تعلیم و تربیت کلیه افراد واجب التعلیم کشور وفراهم آوردن موجبات آن باتوجه به آخرین پیشرفتهای حاصله در روشهای تعلیم و تربیت بادرنظرگرفتن هدفها و احتیاجات آموزشی کشور هدف این دستگاه قرارگرفته است .

این وزارت خانه برای تحقق اهداف خود وظایف اساسی زیر راعهده‌دارد:

- تهیه و تنظیم مقررات آموزشی عمومی کشور تاپایان دوره متوسطه
- نظارت براجرای طرحهاو برنامه‌های آموزشی کشور تاپایان دوره متوسطه
- تأسیس و تجهیز آموزشگاههای مربوط به دوره‌های ابتدائی ، راهنمائی تحصیلی و متوسطه و فنی وحرفه‌ای درسراسر کشور و همچنین مدارس عالی که باموافقت وزارت فرهنگ و آموزش عالی زیر نظر وزارت آموزش و پرورش اداره می‌شوند.
- کوشش درتعمیم آموزش فنی و حرفه‌ای درقالب برنامه‌های توسعه اقتصادی و اجتماعی کشور باجلب همکاری مؤسسات مربوط .
- تعیین ارزش و اعتبار گواهینامه‌های تحصیلی صادره از سوی مؤسسات آموزشی داخلی و خارجی تاپایان دوره متوسطه و همچنین مدارس عالی تحت نظارت وزارت آموزش وپرورش
- تهیه و چاپ کتابهای درسی وتوزیع آنها درسراسرکشور
- همکاری با نهضت سوادآموزی دراجرای برنامه‌های سوادآموزی
- نظارت براجرای برنامه‌های ورزشی و فعالیت‌های فوق برنامه درکلیه آموزشگاههای کشور.

* سازمانهای ذیل به وزارت آموزش وپرورش وابسته‌اند:

- کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان (شرکت دولتی)
- سازمان نوسازی وتوسعه و تجهیز مدارس کشور
- سازمان پژوهش وبرنامه‌ریزی آموزشی

- سازمان ملی پرورش استعدادهای درخشان
- سازمان آموزش و پرورش کودکان استثنایی
- انجمن اولیاء و مربیان جمهوری اسلامی ایران
- نهضت سوادآموزی

۲ـ وزارت فرهنگ و آموزش عالی

کمک به بهبود آموزش وپرورش ومحتوی برنامه‌های علمی و آموزشی درکلیه سطوح هدف این ارگان عالی اجرائی راتشکیل می‌دهد این وزارت خانه درجهت تحقق هدف فوق وظایف اساسی زیر را انجام می‌دهد :

- تعیین و اجرای هدفهای علمی وآموزشی و پژوهشی باتوجه به نیازمندیهای کشور
- تهیه و تنظیم برنامه‌های کلی آموزشی و پژوهشی درتمام سطوح تحصیلی
- نظارت بردانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی (غیرعلوم پزشکی) درزمینه انتخاب کادر آموزشی و تشخیص صلاحیت علمی مدرسان و طرح پیشنهادهای مربوط کارمؤسسات آموزش عالی (غیرعلوم پزشکی) و بازده سرمایه‌گذاریهای آموزشی .
- ایجاد ارتباط با دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی درسطح جهانی به منظور استفاده از تجربیات آنها .
- انجام کلیه امور مربوط به دانشجویان داخل و خارج از کشور.
- اشاعه اندازه‌گیری و ارزیابی آموزشی و کاربرد آن درنظام آموزشی ایران به

منظور کمک به بالابردن کیفیت آموزش درسطوح مختلف

- توسعه پژوهشهای علمی درسراسرکشور و اشاعه پژوهشهای جمعی و فردی

- ایجاد ، تجهیز وتوسعه مراکز تحقیقاتی وعلمی مورد نیاز

- نظارت برکار مؤسسات علمی و پژوهشی مربوط و تهیه طرحهای لازم جهت ایجاد هماهنگی و ارتباط بین آنها

- بررسی احتیاجات کشور ازلحاظ نیروی انسانی و متخصص های مورد نیازو تهیه طرحهای لازم دراین زمینه

- انجام امور مربوط به کمیسیون ملی یونسکو درایران

- پژوهشی در امر راههای گسترش اطلاعات علمی وفنی واهتمام به ایجاد خدمات علمی و مربوط وارائه آن جهت استفاده درامور علمی ، آموزشی وپژوهشی

- کمک به انتشار و یاانتشار نتایج تحقیقات و بررسیهای علمی وکتابها ونشریاتی که در پیشرفت هدفهای علمی ، آموزشی وتحقیقاتی کشور مؤثرند.

- کمک به تربیت کادر لازم در زمینه‌های مربوط به پژوهش های علمی وبرنامه‌ریزی علمی وآموزشی

- انجام امور مربوط به کاوشهای علمی باستانشناسی و نظارت برحفظ وحراست میراث فرهنگی کشور

* سازمانهای زیر به این وزارت وابسته‌اند:

- مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی

- سازمان میراث فرهنگی کشور

- سازمان چاپ و انتشارات انقلاب اسلامی (شرکت دولتی)

- شرکت سهامی انتشارات علمی و فرهنگی

- مرکز پژوهشهای خواص وکاربرد نیرو
- صندوقهای رفاه دانشجویان
- سازمان سنجش آموزش کشور
- سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی (سمت)
- دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی کشور (غیرازعلوم پزشکی)

۳ـ وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

رشد فضائل اخلاقی وتأمین استقلال فرهنگی و مصونیت جامعه از نفوذ فرهنگ اجانب و همچنین اعتلای آگاهی های عمومی ورواج فرهنگ و هنر اسلامی و گسترش مناسبات فرهنگی یاملل واقوام مختلف وفراهم آوردن موجبات وحدت میان مسلمین ، اهداف این وزارت خانه را تشکیل می‌دهند.

این وزارت برای تحقق اهداف خود وظایف عمده زیر را به عهده دارد:

- شناساندن مبانی ، مظاهر و اهداف انقلاب اسلامی به جهانیان بابهره‌گیری از وسایل و امکانات هنری ، سمعی وبصری ، کتب ونشریات و برگزاری گردهمائی فرهنگی و سایر اقدامات لازم در داخل وخارج ازکشور باهمکاری دستگاههای ذیربط .
- مطالعه و تحقیق در زمینه تبلیغات رسانه‌های جهانی و کشف روشهای مورد عمل آنها و اتخاذ شیوه‌های مناسب مقابله باآن درصورت لزوم
- گرد آوری وطبقه بندی کلیه مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی ازقبیل فیلم ، کتاب ، تصویر و سایر انتشارات مربوط به جمهوری اسلامی و نشر موارد لازم

- تمرکز و بررسی اخبار و اطلاعات مربوط به پیشرفت برنامه‌ها و فعالیت‌های ارگانهای دولتی ونهادهای انقلاب اسلامی به منظور انتشار آنها

- اجرای قوانین مربوط به مطبوعات و نشریات و تعیین ضوابط و مقررات مربوطه و تمرکز و توزیع و نشر انواع آگهی های دولتی و اجرای آن درداخل و خارج کشور

- ایجاد ، توسعه و اداره کلیه امور نمایندگی های فرهنگی ایران درخارج و تعیین نمایندگان فرهنگی و مطبوعاتی و نظارت کامل به اجرای وظایفی که به عهده آنان نهاده می‌شود .

- اداره امور حج و اوقاف و امورخیریه در چهارچوب قوانین حج و اوقاف و امورخیریه

- ایجاد توسعه و بهره‌برداری از تأسیسات ایرانگردی و جهانگردی از هرنوع که باشد همچنین تأمین وسایل لازم برای مسافرت های فردی و جمعی جهانگردان ایرانی و خارجی درداخل کشور

- ایجاد و توسعه و تجهیز و اداره کتابخانه‌های عمومی وتأسیسات فرهنگی و هنری وسینمایی

- تعیین ضوابط اعطای جوایز درزمینه‌های فرهنگی و هنری در چهارچوب آئین‌نامه‌های مربوط

- صدور اجازه تأسیس ،انحلال و نظارت برنحوه کار و فعالیت کانونهای تبلیغاتی ، چاپخانه‌هاو مؤسسات تکثیر و مؤسسات مربوط به صنعت چاپ و نظارت برکیفیت آگهی‌ها و کارهای چاپی طبق ضوابط ومقررات قانونی مربوطه

- تهیه و تدوین آئین‌نامه‌ها و ضوابط ناظر به تشکیل جشنواره‌ها و نمایشگاههای فرهنگی و هنری ومسابقات سینمایی و ادبی در داخل وخارج کشور

ـ تنظیم سیاستهای کلی فرهنگی ، هنری و سینمائی کشور وارائه آن به مجلس شورای اسلامی جهت تصویب

* سازمانهای زیر به وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی وابسته‌اند:
ـ سازمان خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران (شرکت دولتی)
ـ سازمان حج و زیارت
ـ سازمان اوقاف و امور خیریه
ـ سازمان مراکز ایرانگردی و جهانگردی (شرکت دولتی)
ـ سازمان چاپخانه و انتشارات (شرکت دولتی)
ـ مرکز مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی

د ـ وزارت خانه‌های عهده‌دار امورسیاسی ودفاعی

رسالت این گروه ازوزارت‌خانه‌ها تأمین نظم و ثبات وفراهم آوردن موجبات آرامش خاطر و امنیت شهروندان کشور وبرقراری ارتباط سیاسی باسایر دولت‌هاو جوامع بشری است . وزارت خانه‌های زیر دراین گروه قرارمی‌گیرند:

۱ـ وزارت کشور

هدف این وزارت خانه ، حفظ امنیت و آسایش عمومی وتعمیم دمکراسی و هماهنگ ساختن فعالیت‌های سازمانهای دولتی ،ملی ومحلی درسراسرکشور وفراهم آوردن موجبات اعمال سیاست‌های عمومی دولت در اقصی‌نقاط کشور است.

این دستگاه برای تحقق هدف خود ، وظایف اساسی زیر را به عهده‌دارد :

ـ نظارت در انجام وظایف ماموران کشوری وایجاد هماهنگی درفعالیت‌های مختلف سازمانهای دولتی دراستانها ، شهرستانها ،بخشها و دهستانها(واحدهای تقسیمات کشوری) و تطبیق فعالیت‌های آنها باسیاست‌های عمومی دولت

ـ حفظ امنیت و استقرار نظم وآرامش درسراسر کشور

ـ اجرای کلیه قوانین و مقررات مربوط به انتخابات

ـ مراقبت درتعمیم دمکراسی ازطریق ایجادامکانات لازم برای عامه مردم جهت ابراز علاقمندی به تعاون تشریک مساعی در امور اجتماعی و قبول مسئولیت وهمکاری در امور اقتصادی و فرهنگی

ـ نظارت و راهنمایی شهرداری ها دراجرای وظایفِ محوله و مراقبت برتأمین مایحتاج عمومی

ـ مراقبت دراجرای وظایفی که به موجب مقررات در مورد مرزها و امر ورود و خروج اتباع بیگانه و ایرانی و همچنین امور مربوط به اقامت و اشتغال و رفتار بیگانگان در کشور

ـ ثبت و نگهداری امور سجلی و هویت ایرانیان و اتباع بیگانه

* سازمانهای زیر به وزارت کشور وابسته‌اند:

ـ سازمان ثبت احوال کشور

ـ نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران

ـ شرکت راه آهن شهری تهران و حومه (مترو)

ـ سازمان حفاظت اطلاعات نیروی انتظامی

- سازمان شهرداریهای کشور
- کمیته ملی کاهش اثرات بلایای طبیعی

۲ـ وزارت امورخارجه

وزارت امورخارجه یکی از قدیمیترین وزارت خانه‌های دولت ایران است .این وزارت عهده‌دار مدیریت دیپلماسی کشور است .به عبارتی اجرای سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران و حفظ وصیانت مصالح کشور ومنابع اتباع ایران درخارج ، هدف این ارگان عالی اجرائی را تشکیل می‌دهد . این وزارت در راستای تحقق اهداف خود ، وظایف اساسی زیر را عهده‌دار است :

- توجه و مراقبت دائم درباره وقایع بین‌المللی واوضاع داخلی کشورها وتهیه گزارشهابا پیش بینی واظهار نظر لازم برای استحضار دولت جمهوری اسلامی ایران
- بررسی ، برقراری ، حفظ توسعه روابط خارجی دولت جمهوری اسلامی باسایر دول و سازمانهای بین‌المللی .
- انجام مذاکرات و مکاتبات لازم با دول خارجی و سازمانهای بین‌المللی .
- انجام اقدامات لازم برای عقد قراردادها و مقاوله‌نامه‌ها
- اداره ماموریت‌های سیاسی و کنسولی وزارت امور خارجه و نظارت بر نمایندگی‌های دولت جمهوری اسلامی ایران درخارج ازکشور
- انجام وتأمین ارتباط بین ارگانهای مختلف دولت جمهوری اسلامی ایران با دول خارجی و سازمانهای بین‌المللی درزمینه کل مسائل

* سازمانهای وابسته به وزارت امور خارجه :

ـ دانشکده روابط بین‌الملل

۳ـ وزارت اطلاعات

وزارت اطلاعات باوظایف و ماموریت های اساسی زیر درتشکیلات دولت جمهوری اسلامی ایران ایجاد گردیده است :

ـ کسب و جمع‌آوری اخبار ، تجزیه و تحلیل و طبقه بندی اطلاعات مورد نیاز در ابعاد داخلی و خارجی

ـ کشف توطئه‌هاو فعالیتهای براندازی ، جاسوسی ، خرابکاری و اغتشاش علیه استقلال و امنیت و تمامیت ارضی کشور و نظام جمهوری اسلامی ایران

ـ حراست اخبار ، اطلاعات ، اسناد ، مدارک ، تأسیسات و پرسنل وزارت خانه

ـ آموزش و کمکهای لازم به ارگانها و نهادها جهت حفاظت از مدارک اسناد و اشیاء مهم آنها

ـ ارائه خدمات اطلاعاتی ضروری به سازمانها و ارگانها و آگاه ساختن به موقع آنهانسبت به توطئه‌ها

ـ همکاری و تبادل اطلاعات و تجارب اطلاعاتی با کشورهایی که حائز صلاحیت لازم باشند .

۴ـ وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح

درسالهای اخیر از ادغام وزارت خانه‌های دفاع و سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ، وزارت‌خانه جدیدی تحت عنوان « وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح » ایجاد گردید .

این وزارت بخشی از دولت است که مسوولیت پشتیبانی نیروهای مسلح را درقالب قوانین و تدابیر فرماندهی کل برعهده دارد .

وظایف اساسی این وزارت به شرح ذیل قابل ذکر است :

- بررسی ،تنظیم و تحصیل بودجه واعتبارات نیروهای نظامی ووزارت و سازمانهای وابسته به آنها باهماهنگی ستادکل و نظارت برانجام هزینه‌ها و بررسی و تائید بیلان حساب بودجه آنها.
- ساخت و تولید اقلام مورد نیاز نیروهای مسلح و انجام تحقیقات صنعتی لازم و افزایش امکانات تکنولوژی صنایع مربوطه برابر تدبیر وخط مشی فرماندهی کل
- نوسازی ،بازسازی و تعمیرات اساسی وسایل وتجهیزات خارج از مقدورات نیروهای مسلح برابر دستورالعمل ابلاغی ستاد کل
- پشتیبانی فنی ، آموزشی و تعمیراتی خدمات کامپیوتری نیروهای مسلح
- کسب آگاهی ازپیشرفت‌های حاصله در صنایع نظامی وشناخت سیستم‌های تسلیحاتی پیشرفته درجهان .
- انجام کلیه خریدهای خارجی موردنیاز نیروهای نظامی ووزارت و سازمانهای وابسته به آنها براساس تدابیرفرماندهی کل و سیاست کلی و خط مشی دولت جمهوری اسلامی ایران
- تهیه ، تأمین و خرید داخلی اقلام مشترک مورد نیاز نیروهای نظامی به

تشخیص ستاد کل به استثناء سوخت و مواد فاسد شدنی

- دفاع از حقوق نیروهای نظامی و وزارت و سازمانهای وابسته به آنها درمراجع قضائی

- اداره امور املاک نیروهای نظامی و وزارت و سازمانهای وابسته به آنها ازنظر حقوقی و قانونی

- تهیه و تأمین زمین مورد نیاز و احداث ساختمانهاو تأسیسات ساختمانی نیروهای نظامی وزارت برابر دستورالعمل و خط مشی فرماندهی کل در چهارچوب ضوابط و سیاستهای وزارت مسکن وشهرسازی و سازمان برنامه و بودجه

- تهیه و تأمین نقشه‌های نظامی و مرزی کشور و خدمات جغرافیایی موردنیاز نیروهای مسلح

- تأمین خدمات درمانی پرسنل نیروهای مسلح

- تأمین نیازهای درمانی پرسنل واداره اموربیمارستانها و درمانگاههای وزارت و سازمانهای وابسته

- تأمین خدمات تعاونی افراد نیروهای مسلح وعائله تحت تکفل آنها

* سازمانهای زیر به وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح وابسته‌اند:

- سازمان صنایع دفاع (شرکت دولتی) وواحدهای تابعه آن

- سازمان تأمین خدمات درمانی پرسنل نیروهای مسلح

- شرکت سهامی مزرعه نمونه ارتش

- سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح

- تأمین نیازهای درمانی پرسنل واداره امور بیمارستانها و درمانگاههای وزارت و

سازمانهای وابسته

- تأمین خدمات تعاونی افراد نیروهای مسلح و عائله تحت تکفل آنها

* سازمانهای زیر به وزارت دفاع وپشتیبانی نیروهای مسلح وابسته‌اند:

- سازمان صنایع دفاع (شرکت دولتی) و واحدهای تابعه آن
- سازمان تأمین خدمات درمانی پرسنل نیروهای مسلح
- شرکت سهامی مزرعه نمونه ارتش
- سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح
- شرکت تعاونی پرسنل نیروهای مسلح (اتکا)
- سازمان حفاظت و اطلاعات
- سازمان عقیدتی ـ سیاسی وزارت دفاع ونیروهای مسلح
- مؤسسه آموزشی وتحقیقاتی صنایع دفاعی
- شرکت مهندسی و ساختمان

هـ-وزارت خانه‌های عهده‌دار امور اجتماعی واقتصادی

آخرین گروه از وزارت خانه‌های دولت جمهوری اسلامی ایران ، وزارت خانه‌های عهده‌دار امور اجتماعی و اقتصادی اند. رسالت این گروه هدایت و راهبری امور اقتصادی و فراهم آوردن موجبات رفاه اجتماعی است . وزارت خانه‌های برشمرده زیر باماموریت‌های اساسی مشخص که درپی خواهد آمد ، دراین گروه قراردارند :

۱ـ وزارت امور اقتصادی ودارایی

هدف این ارگان عالی اجرائی ، تنظیم سیاست‌های اقتصادی ومالی کشور و ایجاد هماهنگی در امور مالی واجرای سیاست‌های مالیاتی وتنظیم و اجرای برنامه همکاریهای اقتصادی و سرمایه‌گذاریهای مشترک با کشورهای خارجی است . این وزارت برای تحقق هدف خود

ـ نظارت برفعالیت های مالی و اقتصادی بخش خصوصی دراجرای برنامه‌های توسعه اقتصادی .

ـ اجرای تکالیف مربوط به امور پولی ، بانکی ، ارزی و اعتباری کشور که به موجب قوانین و مقررات موضوعه به عهده این وزارت قرارگرفته است .

ـ ایجاد تسهیلات و کمکهای لازم به کارگران و کشاورزان در خرید سهام و واحدهای تولیدی مشمول قانون گسترش مالکیت واحدهای تولیدی .

ـ تمرکز وجوه سپرده وزارت خانه‌ها و مؤسسات دولتی در حسابهای بانک مرکزی ایران .

ـ تخصیص اعتبارات لازم برای هزینه‌های جاری و عمرانی باهمکاری سازمان برنامه و بودجه .

ـ پرداخت اعتبارات مصوب بودجه کل کشور اعم از جاری و عمرانی به حسابهای بانکی وزارت خانه‌ها و مؤسسات دولتی و نیز پرداخت بدهی ها و وصول مطالبات ناشی از اجرای برنامه‌های گذشته .

ـ تعیین و انتخاب ذیحسابان وزارت خانه‌ها ومؤسسات دولتی طبق مفاد قانون محاسبات عمومی .

ـ تهیه و توزیع و همچنین نظارت بر چاپ اوراق بهادار و سایر اوراقی که برای

وصول درآمدهای عمومی منظور در بودجه عمومی دولت ، مورد استفاده قرارمی‌گیرد .

در مجموع می‌توان گفت وزارت امور اقتصادی ودارائی ، اداره مالیه عمومی ، خزانه‌داری دولت و هدایت شبکه بانکی و تنظیم سیاستهای مالی و پولی کشور را برعهده دارد .

* سازمانهای زیر به این وزارت وابسته‌اند:

- سازمان سرمایه گذاری و کمک‌های فنی و اقتصادی ایران
- سازمان مالی ، گسترش مالکیت واحدهای تولیدی
- شرکت سهامی چاپخانه دولتی ایران
- شرکت سهامی خدمات ، ماشینهای محاسب الکترونیکی
- سازمان حسابرسی جمهوری اسلامی ایران (شرکت دولتی)
- شرکت ملی انبارهای عمومی و خدمات گمرکی
- بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران
- سایر بانک ها
- سازمان بیمه مرکزی ایران
- شرکت های بیمه
- گمرک جمهوری اسلامی ایران

۲ـ وزارت بازرگانی :

هدف این وزارت فراهم نمودن موجبات توسعه و بهبود امور بازرگانی کشور است و به این منظور وظایفی به شرح زیر را برعهده دارد :

ـ تنظیم و اجرای سیاست ها ، خط مشی های و مقررات بازرگانی کشور

ـ تهیه و اجرای برنامه‌هاو طرحهای توسعه بازرگانی داخلی و خارجی

ـ انعقاد قراردادهای بازرگانی باکشورهای خارجی

ـ تهیه و تدوین نظامات و مقررات واردات و صادرات و نظارت براجرای آن باتوجه به سیاست حمایت از تولیدات داخلی و حمایت از مصرف کننده

ـ تنظیم ضوابط و مقررات مربوط به نحوه ارائه خدمات مورد نیاز بازرگانی داخلی وخارجی کشور

ـ اقدام نسبت به بازاریابی و تشکل نمایشگاههای داخلی و بین‌المللی

ـ ایجاد ثبات لازم درقیمت مواد مصرفی ازطریق بررسی و نظارت دائم و پیشنهاد اتخاذ تدابیر مقتضی جهت کنترل نوسان قیمت‌ها.

ـ نظارت بر توسعه و تجهیز شبکه توزیع در کشور

ـ بررسی و ایجاد هماهنگی در زمینه تهیه و توزیع کالاهای موردنیاز

ـ اتخاذ تدابیرلازم درباره تهیه و پخش غله ، قند وشکر

* سازمانهای زیر به وزارت بازرگانی وابسته‌اند:

ـ مرکز توسعه صادرات ایران

ـ شرکت سهامی قند و شکر کشور

ـ سازمان حمایت از مصرف کنندگان و تولیدکنندگان

ـ سازمان مصرف تعاون شهر و روستا

- شرکت سهامی بازرگانی دولتی ایران
- شرکت سهامی فرش ایران
- سازمان گسترش خدمات بازرگانی
- شرکت سهامی نمایشگاههای بین‌المللی ایران
- شرکت خدمات مهندسی ایران
- شرکت سهامی کشتیرانی جمهوری اسلامی ایران
- مؤسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی
- شرکت های حمل ونقل وابسته به وزارت بازرگانی

۳ـ وزارت تعاون

وزارت تعاون باتصویب قانون بخش تعاونی اقتصاد جمهوری اسلامی ایران درشهریورماه سال ۱۳۷۰ از ادغام سازمان مرکزی تعاون کشور ، سازمان مرکزی تعاونیهای معدنی ، مراکز گسترش خدمات تولیدی و عمرانی وسایر دفاتر ، سازمانها و اداراتی که در رابطه بابخش تعاونی در وزارت خانه‌هاو سازمانهای مختلف فعالیت می‌نمودند تشکیل گردید .

هدف از تشکیل این وزارت اعمال نظارت دولت دراجرای قوانین و مقررات مربوط به بخش تعاونی و حمایت وپشتیبانی ازاین بخش بوده است و درجهت تحقق این هدف وظایف زیر را برعهده دارد :

- اجرای آن قسمت از قانون ومقررات در رابطه بابخش تعاونی که مربوط به دولت می‌شود و نظارت برحسن اجرای قوانین و مقررات بخش تعاونی

- تهیه لوایح قانونی و آئین نامه‌های این قانون و اساسنامه‌هاو آئین‌نامه‌های تعاونی‌ها مطابق قانون .

- جلب وهماهنگی حمایت‌ها و کمک‌ها و تسهیلات وامکانات دولتی وعمومی جهت بخش تعاونی ها باهمکاری دستگاههای اجرائی ذیربط

- تشویق وکمک وهمکاری درتأسیس و گسترش تعاونیهابا جذب و جلب همکاری و مشارکت عموم مردم و شوراهای اسلامی کشوری

- ایجاد زمینه‌های همکاری و هماهنگی و تعاون بین تعاونیها و همچنین بین اتحادیه‌های تعاونی یا بین بخش تعاونی وسایر بخشهای اقتصادی

- کمک به فعالیتهای تبلیغاتی ، آموزشی ، فرهنگی ، فنی ، علمی ، تحقیقاتی و صنعتی لازم برای بخش تعاونی باهمکاری اتحادیه‌های تعاونی

- انجام معاملات لازم وارائه خدمات مورد نیاز بخش تعاونی

- اجرای برنامه‌های ترویج و آموزش تعاون برای تفهیم و تعمیم روشهاو برنامه‌های مختلف تعاونی و انتشار کتب و نشریات مورد لزوم تعاونی

- راهنمایی مسوولان تعاونیها درامور حقوقی ، مالی ، اداری و هدایت آنها درجهت استفاده از روشها و سیستم‌های بهتر

- فراهم آوردن موجبات صدور تولیدات تعاونیها

- حسابرسی از تعاونیها درصورت تقاضا و شکایت‌های اعضاء درحدود امکانات

- فراهم آوردن تسهیلات لازم درجهت دستیابی تعاونیها به مواد اولیه ، وسایل وکالاهای مورد نیاز

- جلوگیری از فعالیت اشخاص حقیقی ویاحقوقی که به هر نحو ازنام یا عنوان تعاونی سوء استفاده می‌کنند .

- تنظیم برنامه و تعیین نحوه کمکهای اعتبار درحدود مقررات و اختیارات ازطریق بانکهاو مؤسسات اعتباری و کمکهای دولتی به تعاونیها

۴ـ وزارت کارو اموراجتماعی:

تنظیم روابط کارگرو کارفرما ، حفظ و صیانت نیروی کار و بارعایت موازین اسلامی و مصالح عمومی ، بررسی و برآورد نیروی انسانی و فرصت‌های اشتغال وتربیت نیروی انسانی ماهر و نیمه ماهر مورد نیاز صنایع کشور درجهت رسیدن به اشتغال کامل وفراهم آوردن امکانات رفاهی و ارائه خدمات اجتماعی به کارگران و ارتقاء بینش اسلامی و آگاهیهای عمومی آنها، هدف ازتشکیل وزارت کار و امور اجتماعی است .

این وزارت درجهت تحقق اهداف فوق ، وظایفی که به شرح زیر خواهد آمد ، را برعهده دارد:

- جمع‌آوری آمار واطلاعات درزمینه نیروی انسانی کشور و مطالعه وتجزیه و تحلیل و نتیجه گیری ازآنها به منظور توصیه به دستگاههای برنامه‌ریزی کشور جهت نیل به اشتغال کامل

- بررسی نوسانات کار و بیکاری و امکانات اشتغال در کشور و انجام راهنمائیهای شغلی

- بررسی دلایل و عوامل بیکاری از قبیل بیکاریهای فصلی و اتفاقی و تنظیم برنامه‌های خاص اشتغال به منظور از بین بردن این نوع بیکاریها

- بررسی دستمزد درصنایع و حرف مختلف به منظور مقایسه باشاخص هزینه زندگی

ـ نظارت برامور طبقه بندی مشاغل و تعیین حداقل دستمزد درصنایع و حرف مختلف باتوجه به میزان بهره‌وری کار

ـ پیشگیری ازبروز اختلافات ناشی از اجرای مقررات قانون کار از طریق ریشه‌یابی آنها و وضع مقررات مناسب

ـ بازرسی مستمر از کارگاهها و کارخانجات کشور و برقرارکردن مبانی حفاظتی و بهداشتی (محیطی) و انطباق شرایط کارباقوانین ومقررات موجود

ـ بررسی و شناخت عوامل مختلف درزمینه اختلافات دسته جمعی کارگران و اتخاذ تدابیر لازم درجهت رفع اختلافات مذکور

ـ تأمین نیروی انسانی ماهر ونیمه ماهر درچهارچوب اقتصاد ملی و طرحهای عمرانی باتوجه به نیازمندیهای کشور وسیاست کلی دولت

ـ توسعه شرکت‌های تعاونی مصرف کارگران و آموزش عالی وعملی درزمینه هدایت و توسعه شرکتهای تعاونی کارگری و نظارت دقیق در گردش آنها

ـ فراهم ساختن وسائل رفاه کارگران از طریق ایجاد تأسیسات و خدمات رفاهی در کارگاهها و فراهم آوردن تسهیلات لازم جهت تأمین مسکن کارگران

ـ ایجاد باشگاههای ورزشی و تفریحی و مراکز رفاهی وتوسعه و تجهیز باشگاههای موجود و شناسائی و پرورش استعدادهای هنری و ورزشی کارگران

ـ کمک به توسعه سازمانهای کارگری و کارفرمایی و بالابردن کیفیت کارآنها

* سازمانهای زیر به وزارت کار و امور اجتماعی وابسته‌اند:

ـ سازمان آموزش فنی وحرفه‌ای

ـ مؤسسه عالی حفاظت و بهداشت کار

ـ مؤسسه کار و تأمین اجتماعی

۵ـ وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

فراهم آوردن موجبات تأمین بهداشت و درمان کلیه افراد کشور از طریق تعمیم و گسترش خدمات بهداشتی ،درمانی و آموزشی هدف این دستگاه را تشکیل می‌دهد .

وزارت مذکور برای تحقق هدف خود وظایف اساسی زیر را برعهده دارد ::

ـ تعیین سیاست و خط مشی کلی بهداشت و درمان کشور وهمکاری درتنظیم خط مشی‌های آموزش عالی پزشکی و پیراپزشکی باتوجه به اولویت امر بهداشت در حفظ سلامت افراد جامعه

ـ تأمین بهداشت محیط و نظارت بربهسازی محیط زیست سراسر کشور

ـ نظارت برتأمین و تعمیم بهداشت ضنعتی.

ـ پیشگیری ازبروز و شیوع بیماریهای واگیردار و قابل انتقال وانجام اقدامات لازم جهت کنترل وریشه کن کردن آنها درسراسر کشور

ـ توسعه خدمات بهداشتی به ویژه با تاکید بر: آموزش بهداشت عمومی ، خدمات بهداشتی ویژه بهداشت مادر و کودک و بهداشت خانواده

ـ توزیع عادلانه امکانات و تسهیلات بهداشتی و درمانی کشور باتاکید براولویت بهداشت و رفع نیاز مناطق روستایی ومحروم

ـ نظارت بر انجام اقدامات بهداشتی ، درمانی‌برای پیشگیری و ازبین بردن بیماریهای مشترک بین انسان و دام

ـ تأمین درمان افراد جامعه باتوجه به سیاستهاو خط مشی کلی منطبق بر اصل ۲۹ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

ـ صدور یا لغو پروانه کار برای تأسیس و بهره‌برداری مؤسسات درمانی ، صاحبان حرف مختلف پزشکی و پیراپزشکی و نظارت بر فعالیت‌های درمانی مراکز ومؤسسات

درمانی بخش دولتی و غیردولتی

- تأمین خدمات درمانی بیمه شدگان سازمان تأمین اجتماعی باتوجه به قانون تأمین اجتماعی

- تأمین خدمات درمانی کارمندان دولت باتوجه به قانون تأمین خدمات درمانی مستخدمین دولت

- بررسی امکانات درمانی کشورهای خارج به منظور اعزام بیمارانی که امکان درمان آنها در داخل کشور فراهم نیست .

- تهیه و تعیین ضوابط ومقررات مربوط به ورود ،نگهداری ، ساخت مواد اولیه دارویی ، غذایی آرایشی و تدارک و توزیع فرآورده‌های مربوطه

- شناخت و استفاده ازامکانات داخلی کشور برای تهیه وفرآورده‌های دارویی و انحصار و کنترل کامل ورود دارو وتهیه ، تولید و توزیع آن درسطح کشور و استفاده از نام علمی داروها.

- تأمین نیروی انسانی پزشکی و پیراپزشکی مورد نیاز وتأسیس مجموعه‌های آموزشی و پژوهشی باهماهنگی و همکاری دستگاههای ذیربط

- اجرای طرحهای آموزشی لازم برای گسترش کیفی و کمی آموزش نیروی انسانی درزمینه امور بهداشتی و درمانی

* سازمانهای زیر به وزارت بهداشت ، درمان وآموزش پزشکی وابسته‌اند:

- انستیتو پاستورایران

- سازمان بهزیستی کشور

- سازمان انتقال خون ایران

- سازمان تأمین اجتماعی
- شرکت سهامی دارویی کشور
- شرکت سهامی داروپخش
- شرکت سهامی تجهیزات پزشکی ایران
- سازمانهای منطقه‌ای بهداشت و درمان استانها
- دانشگاههای علوم پزشکی سراسرکشور

* آشنایی با نهادهای انقلاب اسلامی

حقیقت آن است که پس ازوقوع هر انقلابی و ایجاد تغییری بنیادین در یک جامعه اصلی ترین و مبرم ترین وظیفه‌ای که دربرابر رهبران انقلاب ورهبران آن تغییر قرارمی‌گیرد، دگرگونی نهادها و سمبل‌هاو نشانه‌های حاکمیت قبلی است که مشخص ترین و شاید اساسی ترین نشانه و یادگار هر حاکمیت نظام اداری و اجرائی آن باشد که تغییر آن پدیده مشترک همه انقلابها نیزتاکنون بوده است .

شکی نیست که هر حکومت و نظامی برای تحقق اهداف واجرای منویات خود نیاز به یک سیستم اداری مؤثر و مطمئن دارد که (نظام اداری را تعریف کرده‌اند به مجموعه‌ای که موجبات ازقوه به فعل درآوردن اهداف سایر نظامها و مجموعه حاکمیت را فراهم می‌آورد.)

این مجموعه در عین حال که به اهداف کلی و مقاصد اصلی حاکمیت اعتقاد قلبی دارد ، هدف طبیعی و اصلی آن نیزتسهیل در اجرای تصمیمات حکومتی و تلاش دلسوزانه برای تحقق اهداف آن باشد .

به همین اعتبار پس ازپیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی و تشکیل نظام جمهوری اسلامی همانند همه انقلابهای دنیا، تشکل های سازمانی دربرگیرنده

نیروهای مؤمن و تلاش‌گر انقلابی یکی پس ازدیگری ایجاد شدند تاموجبات سازمانی انجام ماموریت‌های مناسب و مورد نظر انقلاب اسلامی فراهم گردد.

الف : درزمینه دفاعی وامنیتی ، کمیته انقلاب اسلامی ، دادسراها و دادگاههای انقلاب اسلامی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی و بسیج مستضعفین تشکیل گردیدند.

ب : در زمینه اعتقادی وعمرانی ، جهاد سازندگی وهیئت‌های هفت نفره واگذاری زمین و سازمان صنایع ملی تشکیل شدند.

ج : درزمینه خدماتی ، رفاهی ومحرومیت زدایی ، بنیاد مسکن انقلاب اسلامی ، بنیاد مهاجرین جنگ تحمیلی ، بنیاد مستضعفان و جانبازان ، بنیاد شهید انقلاب اسلامی ، کمیته امداد امام خمینی (ره) بنیاد پانزده خرداد پدیدار گردیدند.

د : درزمینه فرهنگی و آموزشی ، نهضت سوادآموزی ، جهاددانشگاهی ، شورایعالی انقلاب فرهنگی سازمان تبلیغات اسلامی ودفتر تبلیغات قم ایجاد شدند .

جای تردید باقی نمانده است که اگر نیروهای مسلمان و انقلابی دراین قالب های مقدس سازمانی تشکل نیافته بودند و درمواقع حساس و تعیین کننده درصحنه‌ها و عرصه‌های گوناگون ، وارد عمل نشده بودند اکنون وضعیت دیگری داشتیم و بحث پیروزی‌ها و موفّقیت‌ها مرهون تلاش فرزندان انقلاب دراین نهادهای انقلابی است .

* جایگاه قانونی نهادهای انقلاب اسلامی

اولین اقدام درخصوص تعیین جایگاه قانونی نهادهای انقلاب اسلامی درساختار اجرائی و مدیریتی کشور مصوبه شورای انقلاب جمهوری اسلامی ایران است . ماده واحده‌ای که در ۵۹/۵/۲۵ درشورای انقلاب به تصویب رسید حکایت ازآن دارد که :

«کارکنان نهادهای انقلابی ازقبیل ، جهادسازندگی ، بنیاد شهید ،نهضت سوادآموزی، بنیاد مسکن انقلاب اسلامی ، مشمول مقررات قانون کار نمی‌باشد.»

درتبصره ذیل این ماده واحده آماده است :

« نهادهای انقلاب به ارگانهایی اطلاق می‌گردد که بنابر نیاز دوران بعد ازانقلاب اسلامی ایران با تصویب مراجع قانونگذاری به وجود آمده باشند.»

درمجلس اول شورای اسلامی قانونی به تصویب رسید که روح کلی آن اجازه می‌دهد کارکنان سایر ادارات و دستگاههای اجرائی از نظرقانونی می‌توانند درنهادهای انقلاب اسلامی مامور به خدمت شوند .

تبصره ذیل یکی ازاین مواد این قانون دولت را موظف نمود ظرف مدت ۲ ماه ضوابط نهاد انقلابی را به ضمیمه فهرست نهادهای انقلاب اسلامی موجود تهیه و به مجلس شورای اسلامی تقدیم نماید . لایحه مربوطه پس ازمدتی تهیه و به مجلس شورای اسلامی تقدیم گردید ، مضمون این لایحه قانونی به شرح ذیل است :

« منظور ازنهاد انقلاب اسلامی موضوع این قانون ، واحد سازمانی مشخصی است که پس ازپیروزی انقلاب اسلامی براساس ضرورت ها ونیازهای انقلاب اسلامی بنابه فرمان ولی فقیه و یا به ابتکار و اراده مردم به صورت خودجوش ایجاد گردیده وسپس به طور مستقیم و غیرمستقیم مورد تائید رهبری ، شورای انقلاب و مجلس شورای اسلامی قرار گرفته است و یا دراجرای قانون اساسی بعد ازانقلاب تأسیس گردیده است .

باتصویب قانون محاسبات عمومی جدید درشهریور ماه ۱۳۶۶ یکی از اشکال سازمانی معمول درتشکیلات و نظام اجرائی کشور نهادهای عمومی غیردولتی منظور گردیده است .

درتعریف آمده نهاد عمومی غیردولتی واحد سازمانی است که براساس قانون و برای ارائه خدمات عمومی تشکیل گردیده و یا می‌گردد . ذیل این ماده پیش بینی شده اسامی این نهادهای تهیه و به تصویب مجلس برسد که درحال حاضر اسامی جهت طی مراحل نهائی قانونی در مجلس شورای اسلامی تحت بحث وبررسی است.

*** ویژگیهای نهادهای انقلاب اسلامی :**

۱ـ مدیریت مشارکتی :

یکی ازویژگیهای مهم که درحقیقت درنهادهای انقلابی بوده است مدیریت جمعی است. مثلاً درجهاد سازندگی ،شورای مرکزی را دربالاترین سطح مدیریت آن داریم و دربنیاد مسکن شورای بنیاد عالیترین رکن تصمیم گیری است .

۲ـ مردمی بودن نهادهای انقلاب اسلامی :

درتعریف قانونی این واحدها نیز مردمی بودن و اتصال آنها باتوده‌های مردم اشاره شده است و به همین دلیل نیز تشکل‌های دولتی شناخته نشدند.

۳ـ بافت مومن و متعهد نهادهای انقلاب اسلامی :

نیروهای انسانی آنها دارای اعتقاد قبلی بوده وبه تعبیری ازفرهنگ ادراکی در کار برخوردارند. (درکنار دو فرهنگ تقویمی ویااحساسی عاطفی)

۴ـ انعطاف پذیری سازمانی :

آمادگی برای ماموریت های متنوع حسب ضرورت شرایط یاتشخیص مراجع ذیصلاح از دیگر ویژگیهای این نهادهاست . جهادسازندگی هم درجنگ هم در عمران و هم در خدمات رسانی فعالیت می‌کند .

۵ـ مشارکت مردمی :

سازماندهی نهادهای انقلاب اسلامی به گونه‌ای است که به سهولت می‌تواند از مشارکت مردم بهره گیرد اعم ازمشارکت فکری مدیریتی ، بدنی جسمانی و یامالی اقتصادی .

۶ـ هماهنگی باسیاستهای دولت :

نهادها درکوتاه ترین زمان ممکن خود را باسیاستها، خط مشی ها و برنامه‌های دولت تطبیق داده و جایگاه خود را درنظام اجرائی کشور پیداکردند و خود را دراستراتژی وجهت گیری کلی دولت مستحیل کردند .